

VILNIS

LIETUVIŲ LIAUDIES LAIKRAŠTIS
LITHUANIAN NEWSPAPER
3116 So. Halsted St., Chicago, Ill. 60608
Telefonas: [312] 842-7325

VOLUME LXVII Nr. 23

KETVIRTADIENIS, LAPKRIČIO (NOV.) 12, 1987

KAINA 25 c.

KASDIEN

Šiai laidai parašyta "Kasdien", nors buvo pasiūta iš spaustuvės New Yorke vėl dingio pašte.

Atsiprašome, kad nėra jos.

PAMĄSTYTI YRA APIE KĄ

Persitvarkymo politika Tarybų Sąjungoje įžengė į naują etapą po TSKP CK birželio plenumo. Todėl dabar ypatingai įdomu, kaip išvijos spauda seka įvykius, kaip perteikia visuomenei...

Didesnieji išvijos laikraščiai, „Draugas“, „Tėviškės žiburiai“ ar „Dirva“ mato ir pažymi mūsų vidaus gyvenimo permainas. Bet kaip? Krinta į akis apžvalgų bendras bruožas: noras susieti permainų politiką su atskirų asmenų arba grupių interesais. Laikytume tai klaida ir nesupratimu, nes kiekvienas naujas šių persitvarkymų žingsnis yra žingsnis platesnių demokratiškesnių teisių link. Štai naujas įstatymas apie valstybinę įmonę — juo ne tik išplečiamos įmonių teisės, bet ir apkarpos ministerijų bei aukštesnių organų teisės, tuo pačiu — daugelio aukštųjų pareigūnų teisės, įpratusių komanduoti, bet nemoکانčių organizuoti gyvą darbą. Vadinasi, šiandien pirmoje vietoje — ekonominiai vadovavimo metodai, pačių žmonių iniciatyva, jų nuomonė — dirbti brigadinės rangos būdu ar kitaip, išsirinkti patiems gamybos organizatorių ar vadovų. Šis plačiausias sluoksnius palietęs naujas demokratinis mechanizmas buvo patikrintas per paskutiniuosius rinkimus į vietines Tarybas — jis veikia, jis patiesina, todėl labai keista skaityti kai kuriuose išvijos laikračiuose apie Lietuvos gyvenimą, kuris geriausiai atveju primena Rusijos carų reformų laikus ir neturi nieko bendro su šiuolaikinės visuomenės gyvenimu. Pavyzdžiui, „Dirva“ palygino dabartinius revoliucinius pertvarkymus su nepu. Bet anuometinės priemonės buvo laikinos, numatytos pokarinei suirutėi ir badui likviduoti, be to, nelietė stambiosios gamybos: nepalyginami dalykai! Neišvengiami ir netikslumai, žinoma, kitaip būtų, jei „Dirva“ analizuotų o ne darytų apytikrius palyginimus. O štai kaip atrodo mūsų gyvenimas, anot „Draugo“: „M. Gorbaciovas ėmėsi negeroves taisyti: pakeitė nemažą senų biurokratų, ėmė griežtai bausti girtaujančius, įsakė panaikinti pravaikštas darbo metu, padidinti gamybą pramonėje, žemės ūkyje ir t. t. Atleido spaudos varžtus. Bet iškilo nauji incidentai, susikirto partija su KGB“. Apie viską po truputį ir nieko tikro. Savo vietoje tik tai KGB: turiu galvoje bendrą „Draugo“ ir panašių laikraščių toną, galimybes.

Kalbėti, matyt, reikia apie pastoviai ir iš principo negatyvią pažiūrą į bet kokias permainas Tarybų Sąjungoje, nors tie patys

Šią vasarą Druskininkų kurortas pažymėjo 150 metų jubiliejų.

Ypač reikšmingi miestui prie Nemuno buvo pastarieji du dešimtmečiai. Per šį laikotarpį pastatyti nauji „Dainavos“, „Pušyno“, „Nemuno“, „Vilniaus“ sanatorijų pastatai, iškilo originalios architektūros didžiausia Europoje balneofizioterapijos gydykla. Atvėrė duris modernios „Eglės“ ir „Žilvino“ sanatorijos žemdirbiams. Dabar Druskininkuose per metus pasigdo beveik 100 tūkstančių žmonių.

Nuotraukoje: Druskininkų balneofizioterapijos gydykla.

V. Gulevičiaus nuotr.

Su Didžiojo Spalio švente

Keletą kartų per dieną „Tėviškės“ draugijoje sulaukiame pašto ir visuomet jame atsiranda laišku iš daugelio kraštų. Pagal mėnesio, o dažnai pagal vienos savaitės korespondencijas aiškiausiai matyti, kokiose šalyse gyvena lietuviškoji išvija. Pagaliau pagal tai nesunku spręsti, kokiose šalyse ji gausiausia. Pastarųjų dienų pašte mūsų korespondentai vis dažniau išstardavo Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos vardą.

laikraščiai metų metais šaukė apie permainų būtinumą... Baudžiami girtuokliai? Nesvarbu. Nors tas pats „Draugas“ daugelį metų dūsavo dėl degtinėje „skęstančios Lietuvos“. Pagerėjo darbo drausmė, gaminių kokybė, leista privati iniciatyva? Tai niekai, vis tiek lietuviški batai prasti...

Išvada peršasi savaime: kuo mes gyvensime geriau, laisviau, tuo prasčiau jausis „Draugo“, „Dirvos“ ir panašių leidinių redaktoriai. Beje, ne vien jie. Matyt, dar prasčiau jausis tie Vakarių sluoksniai, kurie jau daugelį metų organizuoja prieš mus ekonominio ir karinio šantažo politiką. Manytume, tokių įkvėpėjų žodžiais ir baigė vieną savo komentarą „Draugas“: „Faktas, kad Gorbaciovas geriau supranta reikalus, negu kiti, tačiau Vakariai neturi leisti apgauti ir privalo būti stiprūs“. Stiprūs, supranta, ne geranoriškumu, bet ginklo jėga. Taigi pozityvių persitvarkymų politika Tarybų Sąjungoje ir sena vėzdo politika Vakaruose... Kas geriau mūsų trapiame kaip niekad. pasaulyje? Manytume, čia yra apie ką pamąstyti išvijos spaudos skaitytojui.

V. Sakinis

kurią jie atsimeina dar prieš 1940-uosius metus, jie nesurado.

O mes? Mes dabar dažniau jų paprašome ne girti, o pabarti dėl daug nepadarytų ar blogai atliktų darbų. Kaip liaudyje sakoma, te muša ir verkti neduoda, jeigu, turėdami tokias puikias Didžiojo Spalio padovanotas sąlygas, mes nesugebame jų panaudoti taip, kad gyvenimas būtų geresnis, kultūringesnis, be deficitinių prekių ir išpūstų laimėjimų, be to sustabarėjimo galvose, kurį ypatingai pajautėme šiomis politinio atsinaujinimo sąlygomis.

Mes dar turime nemažai to, kas mums trukdo. Kas atidžiau seka mūsų gyvenimą, manau, kad nesunkiai suvokia, gerai supranta, kaip intensyviai darbuojasi visam pasauliui žinoma persitvarkymo ir viešumo politika. Jos šviesoje ir Didįjį Spalio jubiliejų sutinkame su didesnėmis pretenzijomis patiems sau. Priimame jį ne tik kaip šventę, bet ir kaip nelengvą pareigą visa socializmo prigimtimi, visa jo būtimi pažengti toli į priekį. Tai labai svarbu: Spalis suteikė didelę erdvę žmogaus veiklai vardan jo paties. Ir tai, kokie mes esame šiandien, būsim ryte, poryt ir už daugelio metų — priklausau nuo mūsų pačių. Su tokiu supratimu mes ir išeiname sutikti Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos 70-mečio. Žodžiu, mūsų rankos užimtos ne tostų kilnojimais — jos įsitverė tūkstančių darbų. Laikas pasidarė didžiuliu turtu ir manau, kad būsiu teisingai supratęs, kodėl čia akcentuoju ne šventę, o rūpesčius, darbus, veiklą. Tai todėl, kad Didysis Spalis būtų didesnis, o jo šlovė garsingesnė. Spalio žemėje išaugusios žmonės — tai visaliaudinis reikalas. Mes puikiai suvokiame didybę to, ką turime. Tai, kas žmogiška, Spaliui yra sava, ir jis neturi didesnės tiesos, kaip ištikimybės kilniems žmonijos tikslams. Šiandieną tai — nusiginklavimo, taikos išsaugojimo, ekologinės ir daugelis kitų problemų. Naudodamasis proga, norėčiau per „Vilni“ pasveikinti visus šio laikraščio skaitytojus su jubiliejine Didžiojo Spalio švente. Linkime jiems sveikatos, geros sėkmės. Tai darau visų „Tėviškės“ draugijos darbuotojų vardu. Su Jungtinių Amerikos Valstijų pažangiąja išvija mes priklausom ne tik vienai tautai, mus sieja, vienija ir Didžiojo Spalio idėjos. Ir tokia reikalo esmė mums padeda suprasti vieniems kitus ir ne taip aštriškai jausti, kad esame atskirti didžiuliu Atlantu.

V. Sakalauskas
„Tėviškės“ draugijos pirmininkas

V. Micevičius-Kapsukas

VILNIS

Lithuanian Peoples' Bi-weekly (659-780)

Published bi-weekly, Thursday, except when preceded by a Holiday, by the Workers Publishing Association, Inc.
Subscription rates in United States: one year \$15.00; Chicago \$17.00; Canada, and other foreign countries -- \$20.00.

POSTMASTER: Send address changes to the
VILNIS—3116 So. Halsted St., Chicago, Ill. 60608 Phone 842-7325
Second-class postage paid at Chicago, Illinois (U.S.P.S. 659-782)

Septyni dešimtmečiai nuo pasaulio atgimimo

Šiandien galima būtų paklausti savęs — kaip dabar atrodytų pasaulis be Spalio revoliucijos. Atrodytų jis kitaip. Kitaip atrodytų kiekviena iš pasaulio valstybių, nes revoliucija Rusijoje inėšė daug naujo į kiekvieno pasaulio kampelio gyvenimą. Kitaip atrodytų pasaulio žemėlapis. Esu tikras, kad jame būtų daugiau juodų kolonijų dėmių, jame būtų kitokios tarpvalstybinės sienos, nes didelės valstybės gal jau būtų netrukdomai prarijusios mažas. Kas žino — gal visa Europa būtų padengta nacizmo maru, o ištisos tautos būtų išžudytos Hitlerio ir į jį panašių. Juk kas kitas, jei ne Spalio revoliucijos pažadintos tautos sustabdė fiurerio armijas, įkvėpė ištisus žemynus nusimesti kolonializmo grandines, padėjo apginti silpnąjį, užgesino karo židinius tolimuose žemės kampeliuose, padėjo atstatyti taiką, lygybę, teisingumą.

Net ir mūsų Amerikai šis įvykis lygiai toks pat reikšmingas, kaip ir nepriklausomybės karas, Washingtono vadovauta Siaurės Amerikos revoliucija. Sunkus karas prieš anglus mums davė nepriklausomybę. Revoliucija tolimoje nuo Amerikos Rusijoje mums davė teisingos visuomenės pavyzdį.

Per šiuos 70 metų mūsų Žemėje vyko daug įvykių. Bet retas jis nevyko tiesioginėje ar netiesioginėje Spalio revoliucijos įtakoje. Spalio revoliucijos idėjomis savo gyvenimą grindžia didžioji Kinija, socialistinė visuomenė baigia sukurti keliolika valstybių Rytų Europoje, Azijoje, Centrinėje Amerikoje, Spalio revoliucijos idealą prieš save mato jaunos Afrikos valstybės, tai įkvėpė kovai už teisingumą Pietų Amerikos, Azijos žmones, išsivysčiusių Vakarų šalių darbininkus.

Ar ne teisybė, kad Spalio revoliucijoje gimusi valstybė šiandien yra svarbiausia kovotoja už taiką žemėje, jos galia ir autoritetas stabdo tuos, kurie norėtų išbandyti vis naujus ginklus, težadančius žmonijai prazūtį.

Socialistinė visuomenė, pagimdyta Didžiojo Spalio, nėra angelų visuomenė. Ją kūrė žmonės. Kūrė vieni — piktoje izoliacijoje, niekieno nepadedami. Kūrė ir, kaip būna dirbantiems žmonėms, darė klaidų, bet nenuleido rankų, jas taisė ir vis vien ėjo į priekį. Tų klaidų pripažinimas — tai irgi stiprumo požymis.

Mums, Amerikos lietuviams, labai svarbu, kad Spalis leido naujai atgimti ir mūsų tėvų gimtinei Lietuvai. Koks gyvenimas joje verda, kokie gražūs dalykai dedasi visi matome. Mato tai ir mūsų priešai, kurie ligi šiol juodina Tarybų Lietuvą, kurie nori matyti ją seną, balanos ar žibalinės lempos kraštą. To niekada nebus. Lai jie pagalvoja, kad ir Amerikoje daug gerovių ir laisvių — kuriomis šie mūsų priešai didžiuojasi — buvo iškovota amerikiečių darbo žmonių Spalio revoliucijos įtakoje.

Spalio revoliucijai sukanka 70 metų. Šis laikotarpis amerikiečiams lygiai taip pat svarbus, kaip ir du šimtmečiai Jungtinių Valstijų nepriklausomybės.

PASAULIO RAŠYTOJAI APIE DIDIJĄ SPALĮ

ROMENAS ROLANAS (1917 m.)

Broliai rusai, ką tik įvykdė didžią Revoliuciją, mes turime ne tik pasveikinti, bet ir padėkoti. Ne vien sau jūs darbotvė, iškovodami laisvę, bet ir mums visiems, jūsų broliams iš senųjų Vakarų.

Broliai rusai, jūsų Revoliucija turi prižadinti mūsų senąją Europą, užliūliuotą kupinų pasididžiavimo atsiminimų apie savo ankstesnes revoliucijas. Jūsų jaunos jėgos ilgus amžius liko nepaliesotos dėl priverstinio neveiklumo, tai paimkite kirvį, kurį mes pametėme, ir prakirskite prosynas bei saulės nutviekstus kelius socialinio neteisingumo ir melo girioje, kurioje klaidžioja žmonija!

Mūsų Revoliucija buvo reikalas didžiųjų buržua, kurių rūšis išnyks. Jie turėjo sunkių vdu ir rūšaus gerumo. Dabartinė civilizacija paveldėjo iš jų tik tai ydas: įsi-

tikinimų fanatizmą ir godumą. Linkiu, kad jūsų Revoliucija būtų Revoliucija didžios tautos, sveikos, broliškos, žmogiškos, sugebanti išvengti kraštutinybių, į kurias puolėme mes!

**MARTINAS ANDERSENAS
NEKSE (1921 m.)**

Žmonės įsivaizduoja revoliuciją kaip kažką sukrečiantį ir nesuvaldomą, trokšta, kad ji pateiktų kokią nors sensaciją. Tuo tarpu Rusijos revoliucijos didybė ir esmė — jos paprastumas: ji nuplėšė visas įmantrias priedangas ir gražino žmonių santykiams jų betarpiškumą.

Senasis pasaulis didžiavosi tuo, kad savo analize prasišverbė net į Saulės ir žvaigždžių paslaptį ir sugebėjo nustatyti jų svori vieno svaro tikslumu. Tačiau jis neišgino sverti duoną badaujančiams. Revoliucija reiškia visišką pasau-

Kubos miestų gatvėse pasirodo vis daugiau tarybinių automobilių, puikiai užsirekomendavusių sudėtingoms tropikų sąlygoms.
Nuotraukoje: "Lada" Havanos gatvėje.

lio perkainojimą, proletarai pakeitė visų reiškinių žmogiškąjį suvokimą ir pirmą kartą parodė žmonėms jų uždavinius teisinga tvarka, natūralia seka. Jų išėities taškas buvo duonos svėrimas: proletariatas pradėjo nuo to, tačiau ateis diena, kai jis pasieks žvaigždes.

BERNARDAS SO (1931 m.)

Dabar mes iš istorijos žinome, kad egzistavo labai daug civilizacijų ir kad jos, pasiekusios tą išsivystymo laipsnį, kurį dabar pasiekė Vakarų kapitalizmas, žūdavo ir išsiginčydavo. Ne kartą žmonių rasės atstovai mėgino aplenkėti šį kliuvinį, bet nesėkmingai. Leninas sukūrė naują metodą ir aplenkė šią kliūtį. Jeigu kiti pasėks Lenino metodais, tai mums atsiskleis nauja era, mums nebe grės žlugimas ir žūtis. Mums prasidės nauja istorija, istorija, apie kurią dabar mes negalime turėti žalio supratimo...

**LIONAS FOICHTVANGERIS
(1956 m.)**

Spalio revoliucijos kūrėjai puoselėjo pagrįstą viltį, kad jų darbai pakeis pasaulį. Jie rėmėsi proto principais, jie skaičiavo ir matė, bet nebuvo pranašai. Jie nepasidavė pagundai skaičiuoti laiką nuo savo žygdarbio, kol šis žygdarbis nepasiteisins. Jie priėmė visų pripažintą laiko skaičiavimą. Šiandien pasaulis mato, jog tie, kas įvykdė Spalio revoliuciją, galėtų leisti sau pradėti naują erą kalendoriuje.

Ketinimas sukurti valstybę ne tik pagal momento reikalavimą, bet ir pagal protinę planą, kuris buvo rengiamas beveik ištisą šimtmetį — šis ketinimas, suprantama, susidūrė su pasipriešinimu tų, kurie anksčiau viešpatavo pasaulyje. Ankstesni valdovai sutelkė visas savo jėgas, kad sutrukdytų gigantišką eksperimentą. Tarybiniam žmonėms nebuvo lemta dirbti taikiai, jie turėjo — kaip žinomi šventyklos statytojai — visada vienoje rankoje laikyti murininko įnagį, o kitoje — kalaviją.

Nuo istorikų nustatytos pirmosios Egipto revoliucijos, įvykusios prieš 4200 metų, žlugo daugelis revoliucijų, kol laimėjo ši pastaroji, didi, galutinė. Kiekviena revoliucija paliko savo padalinių, bet ši yra pirmoji, kuri sukūrė galimą ir nenugalimą valstybę. Ji per ištisos kartos gyvenimo laikotarpį egzistuoja tokia forma, kokia buvo sukurta. Tarybinė liaudis pašalino augimo pavojų. Ji gyvena savo didžiulėje šalyje, sustiprėjusi, subrendusi, tikra dėl savo sienų, neabejojanti savo jėga.

REIKIA IR ŽINOTI

Vilniaus „Literatūros ir meno“ laikraštys dar ne taip dažnai rašo užsienio lietuvių autoriai. Tad tuo labiau sunku tikėtis, jog jie pradėtų savaitraštyje tarpusavyje ginčytis. Bet šiais laikais visko būna. Ir štai šią vasarą vienas Australijos lietuvis — ir vietomis labai aštriais žodžiais — iškritikavo kitą tautietį. Vadinasi, dialogas su išeivijos kultūrininkais įgyja Lietuvos spaudoje vis naujų „atspalvinių“.

O atsitiko taip. Vilniuje jau ilgainiai stažuoja jaunas simpatiškas lietuvis iš Australijos Faustas Sadauskas, kuris Universitete studijuoja lietuvių kalbą. Kartais jis klausia ir kitų liuanistinių paskaitų. Pavyzdžiui, pavasarį lankė emigracinės literatūros specialų kursą, skaitomą penktos kurso liuanistams. Pagal išsismokslinimą jis — dailininkas, tad rūpi jam pasitobulinti Vilniuje ir meno žinias. Todėl suprantama, kad jam siūlytos temos ir iš Australijos lietuvių gyvenimo. Tokiu būdu „Literatūroje ir mene“ pasirodė F. Sadausko straipsnis „Australijos lietuvių literatūra“. Tai jis ir sukėlė kitų autorių nepasitenkinimą: antrą sykį liuanistiniuose kursuose studijavusi australietė, dviejų lietuviškų poezijos rinkinių autorė Lidija Šimkutė-Pocienė parašė redakcijai laišką, kuriame aiškino, kodėl nesutinka su kai kuriais F. Sadausko pateiktais faktais ir teiginiais.

Štai tada pasirodė, jog ir Vilniuje redakcija gali rasti, kas savo žiniomis būtų dviejų nesutariančių Australijos lietuvių „arbitru“. Paaikškėjo, kad iš tikrųjų straipsnelyje apie Australijos lietuvių literatūrą esama daugiau kaip dešimties didelių faktinių klaidų (neteisingi vardai, kūrybos pristatymas ir kt.). Dėl išvadų ar vertinimų galima ginčytis, tai pirmiausia autoriaus reikalas, bet faktinės klaidos, ir dar tokios gausios, žinoma, nepateisinamos. Atsitikimas dar sykį paliudijo, kad neužtenka kuryje amams nors krašte gyventi, reikia dar ir žinoti. O redakcija pagalvojo priešingai, todėl tas, kas ruošė straipsnį, patin-gėjo patikrinti faktus bent „Tarybų Lietuvos enciklopedijoje“ ar savo pačių laikraštyje.

Vladas Kavnietis

Z. Angarietis

Vilnis, 1987 m. lapkričio 12 d.

120 NEPAMIRŠTAMŲ GYVENIMŲ

1917 m. žurnale „Niva“ buvo išspausdinta nuotrauka, kurioje prie 67 numeriu pažymėto kabineto sargyboje stovi du raudongvardiečiai. Po nuotrauka užrašas: „Revoliucinės dienos Petrograde. Spalio perversmas. Smolno institute. Raudongvardiečiai sargyboje prie V. Lenino (V. Uljanovo) — Liaudies Komisarų Tarybos pirmininko — kabineto“. Ši istorinė nuotrauka šiandien eksponuojama Leningrade, Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos muziejuje, ją galima pamatyti daugelyje leidinių apie Lenina.

1958 m. pavyko išaiškinti, kas tie raudongvardiečiai. Tai latvis Eduardas Zvirgzdinis ir lietuvis Eduardas Jurgaitis.

E. Jurgaitis kilęs iš Krumpių kaimo (Pakruojo raj.). Į Petrogradą atvyko 1915 m. Nepamirštamaisiais 1917-aisiais dalyvavo Vasario

revoliucijoje, iš emigracijos grįžusio Lenino sutikime Suomijos stotyje, Žiemos rūmų šturme. Po revoliucijos buvo paskirtas į Smolno apsaugos kuopą. 1918 m. išvyko į Rytų frontą mušti Kolčako, vėliau kovėsi su vidaus ir užsienio priešais Baltarusijoje ir prie Juodosios jūros.

E. Jurgaitis — vienas tų, kurie aprašomi šiame Vilniuje išėjusioje knygoje apie lietuvius — Spalio revoliucijos ir Pilietinio karo Rusijoje dalyvius. Knyga taip ir pavadinta: „Lietuviai — Spalio revoliucijos ir Pilietinio karo dalyviai“. Ne vienas prisimins: prieš dešimtmetį buvo knyga tokiu pavadinimu. Taip, 1976 m. ją, parengtą Lietuvos TSR centrinio valstybinio archyvo, išleido „Minties“ leidykla. Knyga susilaukė didelio skaitytojų susidomėjimo, buvo prašoma pratęsti pasakojimą ta tema, atkurti nežinomų ar mažiau žinomų revoliucionierių, kovotojų už Tarybų valdžią paveikslus.

Ir štai turime antrąją knygą, kurioje pateiktos šimto dvidešimties iš Lietuvos kilusių Spalio revoliucijos ir Pilietinio karo dalyvių biografijos, nušviečiama jų veikla istorinių įvykių Rusijoje dienomis, taip pat grįžus į Lietuvą. Leidinio redakcinė kolegija — R. Čepas, V. Daunienė, B. Vonsavičius (atsakingasis redaktorius). Sudarytoja — D. Žukauskienė. Autoriai — valstybinių archyvų

Vilniuje ir Kaune, Partijos istorijos instituto prie Lietuvos KP CK moksliniai darbuotojai, kraštotyrininkai.

Rengiant pirmą ir antrą biografijų rinkinius, buvo išaiškinta daugiau kaip tūkstantis mūsų kraštiečių, dalyvavusių Spalio revoliucijoje ir Pilietinio karo kovų sukuriuose. Į juos įsitraukė ir nemaža buvusių emigrantų lietuvių.

Revoliucijos verpetan atskubėjo iš JAV ir Lietuvos Komunistų partijos organizatoriai bei vadovas Vincas Mickevičius-Kapsukas, kurio gyvenimo ir veiklos apybraiža pradedamas šiame išleistas rinkinys. Drauge su kitais politiniais emigrantais po du mėnesius trukusios kelionės per Japoniją iš Amerikos į Petrogradą 1917 m. birželį atvyko Kazys Giedrys. Mykolas Bieliūnas gyveno Anglijoje. Paskui atsидūrė Rusijoje, 1917 m. rugsėjį įstojo į Raudonąją gvardiją. Iš Didžiosios Britanijos atvedė keliai į revoliucinį Petrogradą ir Antaną bei Petronelę Tiškus. Kazys Klorys JAV išgirdo žinią apie Vasario revoliuciją Rusijoje. 1917-ųjų liepą jis jau buvo Petrograde.

Vincas Mickevičius-Kapsukas revoliucijos širdį — Petrogradą pasiekė iš emigracijos, kitas žymus Lietuvos ir tarptautinio komunistinio judėjimo veikėjas Zigmas Aleksa-Angarietis — iš Sibiro tremties. Ukmergiškis Adolfas Godliauskas tarnavo mašinistu „Auroros“ kreiseryje, iš kurio pabūklo nugriaudėjo šūvis, ir Petrogrado darbininkai, jūreiviai, kareiviai pakilo šturmuoti Žiemos rūmų. Įvairiausiais keliais, iš įvairiausių vietų būrėsi revoliucijos kovotojai, grūmėsi už naują santvarką, būdami įvairiuose postuose, įvairiuose tuometinės Rusijos kraštuose.

Knygos pratarmėje, kurią parašė K. Tamašauskas, nurodoma, kad apie penkiasdešimt mūsų kraštiečių už narsumą ir didvyriškumą kovose su revoliucijos priešais buvo apdovanoti pirmuoju Tarybų respublikos pasižymėjimo ženklu — Raudonosios vėliavos ordinu. Tai Kiprijonas Garnys, Antanas Glemža, Motiejus Grigaliūnas, Vladislavas Mackūnas, Eduardas Šnaras, Antanas Trumpakojis, Stanislovas Veršelis, kiti.

Povilas Reifas

„If we stop testing, the other nations won't let us protect them anymore!“

TAI BAIŠUS ŽODIS — REVOLIUCIJA

Lietuviai, kaip ir visos tarybinės tautos, sutinka Spalio socialistinės revoliucijos 70-ąsias metines. Be paradžiškumo, be skambių lozungų, o sutelktai dirbdami, blaiviai vertindami savo pasiekimus ir trūkumus. „Nėra laiko kalboms,“ — bylojo susikaupę Raseinių rajono kombainininkų veidai, kai ten lankiausi. Šiomet jvas brenndo sunkiai, paskui daugelyje vietų išgulė, ir net visko regėję seni žemaičiai kraipė galvas — kaip čia

bus... O išėjo ne taip jau prastai — nors įavapjūtė vėlavo apie dvi savaites, bet javai nuimti, derlingumas geras ir, kai Lietuvą kiauurai merkė šaltas rudens lietus, žinojome: grūdai jau po stogu, nereikės, kaip pasitaikydavo anksčiau skaityti spaudoje ir klausytis per radiją apie tariamas, „objektyvias priežastis“, kurios trukdė darbų spartai. Žodžiu, turėsime šventinio pyrago. Ir ne tik tai pyrago.

Vakarų kraštų turistai, kurie lanko Lietuvą, kartais klausia: kokią prasmę matote savo revoliucijoje šiandien? Arčiausiai tiesos man atrodo toks atsakymas: dirbti geriau, negu vakar, dirbti našiau už amerikietį fermerį, darbininką. Ir dar kurti ne tik tai daiktinę, medžiaginę gerovę, bet ir žmonių santykius, stiprinti dvasinius saitus. Man gali prikišti: tai vis gražūs žodžiai — kaip pernai, užpernai ir dar anksčiau. Vis dėlto skirtumas yra. Koks? Dabar yra sugrąžinti į apyvertą socialistinio darbo stimulai. Esminis dalykas!

Girdžiu vėl prieštaravimus: persitvarkymas, arba — perestroika, — ir 1917 metų revoliucija Rusijoje — nevienodi dydžiai. ...Žinia, carų dinastijos nebereikia nuo sosto verst, bet yra blogybių, kurias būtina rauti taip pat negalėtingai ir su šaknimis. Apie vykstančių Tarybų Sąjungoje persitvarkymų revoliucinį užmojų byloja ir išėjusios spaudoje: neseniai „Akiračiai“ pavadino M. Gorbačiova antruoju žmogumi Kremliuje po V. Lenino...

Istorinė paralelė daugiau negu aiški. Bet tai išimtis iš bendros taisyklės: nuosavi „žygdarbiai“, dalijantis postus, stiklų skambėjimas pobūviuose patikimai užstoja nuo gyvenimo realijų — išėjusios spaudoje, pavyzdžiui, vengiama netgi žodžio „revoliucija“. Anuomet buržuazinė spaudo vadino revoliuciją „bolševikiniu perversmu“. Dabar ta pati spaudo, neišskiriant ir dešimtosios emigracijos leidinių, daugiausia kalba apie „kosmetines priemones“. Ir anuomet, ir šiandien išpučiami sunkumai, nesutarimai vadovybėje, visokie „paaštrėjimai ir paūmėjimai“, neužmirštant priminti skaitytojams, apie „grynai rusišką“ įvykių prigimtį...

Bet nutylėjimais ir faktų iškrypymais nieko nepasieksi. Istorija tai jau įrodė. Tūkstančiai lietuvių kaip ir kitų tautybių žmonių, dalyvavo 1917 metų Spalio socialistinėje revoliucijoje, ejo savanoriais į sunkiausius išbandymus, kai tuo tarpu buržuazinė valdžia Kaune irgi telkė į savo kariuomenę „savanorius“, bet — už vokiškas ostmarkas, žadėjo jiems žemės, c nesugebėjo apginti nuo dvarininkinės Lenkijos net sostinės Vilniaus. Tuo labiau nerimta kalbėti apie šiandieninius revoliucinius pertvarkymus Tarybų Sąjungoje kaip apie lokalinį reiškinį, suteikti jam nacionalistinį atspalvį. Mūsų gyvenimą vairavo ir vairuoja ne „Maskvos ranka“, kaip norėtų įtikinti buržuazinė propaganda: svarbiausias jo stimulas šiandien kaip ir prieš 70 metų, — socialinio teisingumo idėja. Šiam kilniam tikslui pasiekti ir nukreiptos visų tarybinių tautų pastangos.

V. Liaška

Komunistu galėsi tapti tik tada, kai praturtinsi savo atmintį visų tų gerybių, kurias žmonija yra sukūrusi.

V. Leninas

Smulkūs veidai žeidžia žmogaus orumą, o idėjiniai ginčai praturtina, net pagražina gyvenimą, pagilina mintį.

A. Andrejevas

3

V. LENINO PAMINKLAS

Pietų Indijos Vidžajavados miesto vienoje centrinių aikščių atidengtas V. Lenino paminklas. Vidžajavada yra proletarinėmis tradicijomis garsėjantis Pietų Indijos miestas. Monumentą sukūrė TSRS valstybinės premijos laureatas dailininkas J. Orechovas (TASSo nuotrauka) Vilnis, 1987 m. lapkričio 12 d.

Leningradas: mano meilė

Leningradas — revoliucijos lopšys. Iš čia 1917 metų spalio mėnesį pasklido žinia apie carinės Rusijos imperijos žlugimą. Revoliucija pakreipė nauja vaga ir Lietuvos likimą.

...Kiekvienąsyk, važiuodamas į šį nepaprastą savo istorija, architektūros paminklais, muziejais, savo žmonėmis miestą, prisimenu ir lietuvius — revoliucijos dalyvius. Tai — legendinio AUROROS kreatorio, davusio signalą Žiemos rūmų šturmui, jūreivis Antanas Godliauskas, dar tūkstančiai lietuvių, darbininkų, kareivių, jūreivių, bolševikų partijos pašauktų, kurie petys į petį su rusais, ukrainiečiais, baltarusiais, latviais ir kitų tautų revoliuciniais darbininkais ir valstiečiais didvyriškai kovojo prieš bendrą priešą — Rusijos carizmą. Kaip vėliau rašė viename savo laišku vienas iš LKP vadovų Zigmas Angarietis: „Jei nebūtų įvykusi Spalio revoliucija, nebūtų buvusi įkurta ir Lietuvos valstybė“.

Taip, 1917 metų Rusijos Spalio socialistinės revoliucijos lopšyje gimė ir Lietuva. Tai negali nepagalvoti firminio traukinio LIETUVA, vykstančio į Leningradą, vagone. Iškilų, netgi romantiškų minčių persmelktas, išlipi ir atsistoji ant žemės Leningrade, Varšuvos stotyje. Dairaisi, klausi savęs: kur tie — svarbiausio mūsų šimtmečio pasaulinio įvykio ženklai, žymės, pėdsakai? Ar skubantis pro šalį jaunas leningradietis ryškia sportine striuke žino, įsivaizduoja, jaučia savo miesto istoriją? Paklausčiau... Bet žmonės skuba, nesustoja, kaip ir kiekviename didmiestyje. Lėkia automobiliai, ir šis impulsyvus, dinamiskas gatvės vaizdas staiga pribloškia. Sakytumei, matai vykstant kažkokias varginančias, betiksles lenktynes, ieškai įspūdių, gyvų veidų, o į tave plūsta vien begalinė minia...

Matyt, čia kaltas šiuolaikinio žmogaus įprotis naudotis paruoštais pavyzdžiais ir trafaretais iš knygų ir teleekrano, kitaip tariant, nepridėjus savo pastangų, vienokiai ar kitokiai tiesai atrasti, perskaityti naujai, neordinariškai. Ir iš tikrųjų Leningradas — ne sustingęs muziejus, o gyvas, pulsuojuantis šiuolaikinis miestas. Revoliucija įkvėpė jam naujos gyvybės, suteikė naujų, neregėtų iki tol galimybių pasireikšti liaudies žmogui... Suomų įlankos pakrante nusidriekė nauji pramonės ir gyvenamieji rajonai, miestas išaugo keliskart į plotį, į aukštį ir į gylį — taip, ir į gylį — dabar miestas turi vieną patogiausių ir gražiausių pasaulyje požeminių geležinkelį — metro.

Ne vieną dieną, kaip jau ne sykį, lankiau šio miesto istorines, muziejines vietas. Dar turėdama ne kartą čia atvažiuoti, norėdama bent Žiemos rūmų visas 1050 salių ir kambarių, visus 15 tūkstančių paveikslų pamatyti. Miestą vagoja net 40 upių ir upelių, 20 kanalų, šiame „Šiaurės Venecija“ pramintame mieste yra net 363 tiltai...

TASS'o nuotraukoje: Čikagos benamiai.

Žodžiu, miestas — visam gyvenimui, norint viską apėiti ir pamatyti! Kelionėse po Leningradą mėne lydėjo žemaičio staliaus iš Kėmės Gedvilo dukra Aldona, gyvenanti čia jau arti 14 metų, jos vyras Ivanas ir dukrelė Raimonda, su kuria aš kalbuosi lietuviškai. Ji išmoko motinos kalbą kaip ir jos broliukas Dmitrijus — išmoko lengvai, kaip tik vaikai gali, išmoks, tikiu, ir jauniausias broliukas, vos pusantrų metų; jis vardu Andrius.

Aš klausiu Raimondėlę:

— Ką tu norėtum man parodyti Leningrade?

— Aš norėčiau fontanus Peterhofe parodyti... Ir laivu paplaukioti po zalyvą...

— Po įlanką — norėjai pasakviti?

— Taip, po įlanką, — susigėsta mergaitė.

Mes su Raimondėle — draugai: ji myli Lietuvą, aš — Leningradą. Ji skaito lietuviškas vaikiškas knygeles, aš — Dostojevskį rusiškai, Mes — draugai: dvi tautos, dvi valstybės — Rusija ir Lietuva. Nuo seniausių laikų iki dabar.

Per amžius, sunykus Lietuvai, ji atgimė kaip valstybė 1917 metų Spalio revoliucijos dėka. Taip — Spalio revoliucijos lopšyje gimė nauja Lietuva. Vaikštinėdamas su savo draugais po puikiuosius V. Rastrelį, A. Rinaldį, V. Baženovą statytus rūmus, rymodamas prie paausotų skulptūrų vandens čiuurkšlėse Peterhofo parke, įsivaizdavau ne tik tai didikų poras čia, parko pavėsinėse, karštomis vasaros dienomis, ne tik tai caro šeima ir artimuosius erdviuose rūmuose — nors įsivaizduoti kaip gyvenamą būstą šiuos ir kitus rūmus labai sunku... Ne, ne tik tai muziejingų rūmų, paveiklų, interjerų vertę norėjau pamatyti ir įvertinti. Manėčiau, svarbu žinoti: mes ne tik gavome šiuos turtus, bet ir dešimteriopai juos padidinome. Gyvenimo kokybę daugumai krašto piliečių. Tikėjimu rytojumi mums — čia gyvenantiems ir visame pasaulyje. Tai — ne tušti žodžiai. Sutikime: jei ne stipri ir energinga Tarybų Sąjunga, vargu ar gyventume jau beveik 5 dešimtmečiai taikoje, vargu, ar imperialistai nebūtų pabandę pasaulio susprogdinti... Beje, norėjo tai padaryti 1945-aisiais, numetę atomines bombas ant Japonijos. Daugiau užsimoti neišdrįso.

Leningrade aš matau giliausią istorinį ryšį — nuo Spalio socialistinės revoliucijos iki mūsų dienų. Nuo alkanų septynioliktųjų iki šiandien. Jau septyni dešimtmečiai kuriamojo darbo, kurio nesustabdė karai ir kitos nelaimės. Mums nedaug kas padėjo. O mes šiandien padedame daugeliui išsivaduojamųjų revoliucinių judėjimų — padedame pirmiausia savo pavyzdžiu, patraukiamo į savo pusę idealų pilnatvė. Spalio idėjos gyvena, jų šviesoje sužydėjo ir Tarybų Lietuva.

Virgilijus Liauška

Žurnalistas Vilius Kavaliauskas su žmona Ramune ir sūneliu Paulium.

KAD RYŠKĖTŲ DIDŽIOJO SPALIO NEIŠTRINAMI PĖDSAKAI

Didelis džiaugsmas ir malonumas yra palinkti prie senųjų laikraščių komplektų: kiek juose žinių, kiek naujo ir netyrinėto, kiek įdomaus ir prisimintino. Tokį malonumą teko patirti, kai po 1967 metų viešnagės Amerikoje sustiprėjo mintis susipažinti su pažangiųjų JAV lietuvių kultūros raida ir pradėti studijuoti tuo reikalu jų spauda. „Vilnius“, „Laisvės“, „Kovos“ komplektai ne tiek sutvirtino ar praplėtė turėtą žinias, kiek atvėrė naujus, dar nepažįstamus pasaulius. Tai buvo intensyvaus šių laikraščių skaitymo metai, kai užrašai pildėsi vis naujais faktais, žiniomis, kai aiškėjo primiršti ar nežinomi įvykiai ir žmonės. Kad ir daug kas jau buvo pažįstama, net rašyta išsivijos istorija, kuri iš dalies panaudota knygoje „Ideologinės srovės lietuvių išsivijoje“, bet susipažinimas su autentiška medžiaga „Vilnius“ ir „Laisvės“, ypač trečio ir ketvirtio dešimtmečio, komplektuose daug ką tikslino, pildė ir net keitė išsivijos istorijos žiniuose.

To darbo dėka, pavyzdžiui, pavyko išsiaiškinti ne vieną naują slapyvardį, surasti užmirštus veikėjus, sužinoti visą lietuvių meno sąjungos veiklos istoriją ir apskritai daug ką iš to, kas iš tikrųjų Lietuvoje dar nebuvo skelbta. Pavyko dalį tos medžiagos pasiekti: pirmą sykį apibūdinti pagrindinius LMS veiklos etapus ir bruožus, parašyti daugelio nežinotų „Vilnius“ ir „Laisvės“ redaktorių, LMS veikėjų biografijas, priminti kai kurias datas. Tada tuos rašinius spausdino „Vilnius“, „Laisvė“, „Gimtasis kraštas“, surinkta medžiaga panaudota „Laisvės“, „Vilnius“ ir „Aido“ suaktyviniuose leidiniuose, „Pergalės“ žurnalo skiltyse.

Tačiau dar daugiau jos liko sukaupotos. Tik Lietuvoje šiuo metu stokojama leidinių, kuriems pažangios išsivijos kultūrinę ir visuomeninę veiklą rūpėtų toliau skleisti. Parašyta žymi dalis LMS istorijos, surinkta ir net sumaktuota visa iliustracinė dalis (visų virmininkų, sekretorių, žymiausių atlikėjų, chorų ir kt. nuotraukos), bet dabar pirmoje eilėje spaustuvėse, o tuo pačiu — leidykloje reikalaujama iš archyvinės nuotraukos ne vertės ar unikalumo, o jos geros techninės kokybės, tik kur ji atsirada, jei ta vienintelė surasta, ir labai sename laikraštyje? Taigi šiame darbe atsiranda problemų, kurioms įveikti reikia laiko ir pasišventusių žmonių. Rūpestį kelia ir tolesnis pažangios spaudos bendradarbių literatūrinio palikimo leidimas, kuris aiškiai sutrikdo, nes čia per maža atskirų

žmonių iniciatyvos, reikia, jog šio darbo tęsimas rūpėtų kuriai nors organizacijai. A. Laurinčiuko rūpinimusi atiduotas spaudai S. J. Jokubkos rinkinys, kurį „Minties“ leidykla pavadinė — „Iš mano gyvenimo knygos“. Bet toliau — tik leidyklų projektai, o nei rankraščių, nei pradėto darbo nėra.

Pavyzdžiui, J. Petronis pagaliau sukaupe R. Mizaros įdomios kultūrinės publicistikos rankraštį, bet kol kas nuoširdžios paklausos jam nepastebėta. Reikia kažkam ieškoti naujų jėgų, kurioms rūpėtų toliau tyrinėti pažangų užsienio lietuvių judėjimą, atskleisti vis naujus jo puslapius.

Todėl ir stiprėja įsitikinimas, jog reikia grįžti prie senųjų užrašų, kiek įmanoma daugiau užfiksuojant bent rankraščiuose tas žinias, kurios, paliktos be dėmesio, gali pradingti. Juk jau tiek šioje srityje ir prarasta, neįmanoma sužinoti, patikrinti ar atrasti.

Kai sėdėdavau prie tų komplektų, užklysdavo mintis: o jeigu to darbo būtų imtasi anksčiau, o jeigu jam būtų atsidėta, ar nebūtų daugiau naudos mūsų kultūros reikalui? Deja, jau per vėlu.

Kodėl, rašydamas „Vilniai“ Didžiojo Spalio 70-mečio proga, keliu tokius konkrečius rūpesčius? Juk būtų galima parašyti apie tai, kaip pažangiojoje spaudoje atsispindėjo ir realizavosi socialistinės revoliucijos idėjos, ką laikraštis rašė šios šventės sukakčių proga ir t. t., viskas tada atrodytų pakiliu, progiška, reprezentatyvu. Bet gyvename tokiais laikais, kai paradiskumas ir patetika nebūtinai net per sukaktis, tuo labiau, jeigu jų paminėjimas sukelia „darbinių“ minčių. Per „Vilnius“ ir „Laisvės“ dešimtmečių kompleksus regimi Didžiojo Spalio idėjų pėdsakai — mūsų tautiečių kovų ir darbų dokumentai. Bet kad jie nenubluktų, neužsimirštų, būtina rūpintis jų priminimu, jų išryškinimu. O kas daugiau dabar gali padaryti, jei ne Tarybų Lietuva, kurios dvasinėse tradicijose pagrįstai įsitvirtinusi ir gili, pastovi, amžina

meilė vienais su mumis revoliuciniais idealais gyvenančiais pažangiais išsivijais, jos spaudai. Jokie gyvenimo pasikeitimai negali ir neturi susilpninti to dvasinio ryšio.

Didžiojo Spalio idealai pažangiems išsivijams ir tarybinams žmonėms yra bendri — jais vadaudamiesi, ir vieni, ir kiti įprasmino savo žmogiškąjį likimą, savo tautinę misiją, atliko įžymius darbus.

Vytautas Kazakevičius

Vilnius, 1987 m. lapkričio 12 d.

TSRS ir broliškų respublikų herbai

Proletarinio solidarumo istorijos puslapiai

Didžioji Spalio socialistinė revoliucija, Tarybų valdžios įkūrimas Lietuvoje 1918–1919 m. turėjo didžiulį atgarsį lietuvių išeivijoje. Reakcija į šiuos įvykius buvo skirtingo požiūrio, ypač emigracijos spaudoje. Dešiniųjų socialistų, klerikalų, tautininkų laikraščiai pilte pylė melą, šmeižtus, kuriems nebuvo nei galo, nei krašto, bolševikų ir komunistų adresu. Pažangioji emigracija tvirtai stovėjo solidarumo su Spalio revoliucija ir Lietuvos komunistais pozicijose. Už tai jie buvo persekiojami ir tremiami iš JAV.

1919 metais daugelis JAV pažangiųjų lietuvių organizacijų rengė darbininkų klubuose, svetainėse, laikraščių redakcijose Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos metinių minėjimus. Tuo metu JAV jau buvo prasidėjęs žiaurus komunistų bei pažangiųjų darbininkų persekiojimas, todėl neatsitiktinai Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos antrųjų metinių minėjimų metu buvo suimta daugelis pažangiųjų lietuvių emigrantų. Taip Detroite buvo suimti 27 lietuviai emigrantai, Rokforde — 70, Voterberyje suimti lietuviai komunistai J. Kemešis, B. Lydeika, Montsvilyje komunistas K. Vistartas, Ansonijoje — pažangūs darbininkai P. Auštra, A. Jakštys ir kiti. Buvo užpulta taip vadinamų „Palmerio reidų“ metu „Laisvės“ redakcija, o vė-

liau padaryta krata ir ką tik pradėjusio eiti laikraščio „Vilnies“ redakcijoje. Kratų metu buvo suimtas „Laisvės“ administratorius J. Valatka ir „Vilnies“ administratorius J. Dementis.

1919–1920 metais buvo suimti ir nuteisti kalėti už revoliucinę veiklą Amerikoje žinomi pažangios emigracijos veikėjai V. Andrulis, J. Jukelis, J. Stilsonas, J. Šukys ir kt. Ryšium su šiais įvykiais 1920 m. buvo sukurtas specialus ištremiamųjų ir kalinių gynimo fondas, kuriam vadovavo pažangūs veikėjai J. Veisas ir A. Bilda. Šiam fondui aukojo daugiausia darbininkai, surinkti pinigai buvo skiriami sėdintiems draugams kalėjimuose remti, byloms vesti arba užstatams uždėti, kad suimtieji būtų išleisti iš kalėjimų.

„Laisvėje“ ir „Vilnyje“ pastoviai buvo skelbiami fondo atsisaukimai, raginimai aukoti, aukojančiųjų pavardės ir t. t. Ištremiamųjų ir kalinių gynimo fondas įnešė nemažas pinigų sumas — užstatas už J. Šukį, J. Stilsoną, J. Jukelį, A. Menkelį, J. Krivicką, J. Varpų ir kitus. Jie iš kalėjimo buvo paleisti. Likusiems draugams kalėjimuose buvo siunčiami pinigai, rūbai, maistas. Remiami buvo ne vien tik lietuviai, bet ir kitų nacijų persekiojamieji imigrantai. Tai buvo tikro proletarinio solidarumo pasireiškimas. Tuo metu buvo suimtas rusų pažangios

imigracijos laikraščio „Novij mir“ redaktorius A. Stoklickis, kuriam grėšė ištremimas iš JAV. Pažangios lietuvių imigrantų draugijos kartu su kitų tautybių imigrantų organizacijomis vykdė plačią A. Stoklickio gynimo kampaniją. Buvo siunčiamos protesto rezoliucijos, telegramos, rengiami protesto mitingai, susirinkimai, kuriuose reikalaujama nutraukti A. Stoklickio persekiojimą, ir taip bendra kova davė teigiamus rezultatus.

JAV įvairių tautybių imigrantų tarpusavio solidarumas ir vienijimosi procesas ypač sustiprėjo, kada prasidėjo Tarybų Rusijos gynimas nuo intervencijos. Imigrantai ukrainiečiai, žydai, latviai, vokiečiai, rusai, vengrai, lietuviai ir kiti bendrai protestavo prieš Antantės valstybių pradėtus intervencinius veiksmus ir ekonominę blokadą. JAV kūrėsi įvairios organizacijos, kurios materialiai ir moraliai rėmė Tarybų Rusiją, tai: Techninės pagalbos Tarybų Rusijai draugija, Medicininės pagalbos Tarybų Rusijai tiekimo komitetas, Tarybų Rusijos draugų lyga ir kitos. 1921 m. spalio 8 d. buvo sukurtas Tarybų Rusijos draugų Lietuvių skyriaus komitetas, kuriam vadovavo R. Mizara.

Prisimindamas savo darbą šiame komitete, R. Mizara nurodė, kad: „Mūsų žmonės rinko pinigus ir daiktus, eidami iš buto į butą,

taip pat gatvėse ir visokiuose mitinguose. Užėję pas žmones, kurie apie Spalio revoliuciją mažai ką nežinojo, rinkėjai turėjo progą jiems paaiškinti, kas Rusijoje įvyko ir dabar darosi. Aukos buvo renkamos ne labdarybės, o tarptautinio darbo žmonių solidarumo principu“.

Tarybų Rusijos draugų Lietuvių skyriaus veikla apėmė daugelį JAV miestų ten, kur tuo metu gyveno lietuviai imigrantai, tai Pitsburgą, Elizabetą, Njujorką, Norvudą, Niuarką, Los Andželą, Čikagą ir kitus. Buvo organizuojamos konferencijos, prakalbų maršrutai, susirinkimai, mitingai. „Laisvėje“ ir „Vilnyje“ nuolat skelbiami Tarybų Rusijos lietuvių komiteto atsisaukimai, finansinės ataskaitos, aukotojų sąrašai ir kt. Visa tai buvo reikalinga tam, kad būtų duodamas atkirtis įvairiems melagingiems prasimanymams apie Tarybų Rusijos draugų komiteto veiklą. Tarybų Rusijos draugų Lietuvių skyrius kiekvieną mėnesį į bendraamerikinį centrą pasiųsdavo nuo 2 tūkstančių iki 5 tūkstančių dolerių.

Tarybų Rusijos draugų komiteto lietuvių skyriaus žymiausi aktyvistai buvo R. Mizara, A. Bimba, V. Andrulis, K. Petrikenė, K. Juodis, J. Jukelis ir kiti. Renkant aukas, Tarybų Rusijos draugų komitetui reikėjo parodyti daug atkaklumo ir sumanumo, nes tuo pačiu metu reikėjo rinkti pinigus ir persekiojamiems draugams Amerikoje, ir Lietuvos revoliuciniam judėjimui remti, pažangiajai spaudai palaikyti, bedarbiams sušelpiti ir t. t. Be to, aukas rinkti Tarybų Rusijai visą laiką trukdė klerikalai, dešinieji socialistai tautininkai nesivarždami rodė savo neapykantą jaunai darbininkų valstybei.

Pažangiajai išeivijos spaudai teko atlikti didžiulį darbą duodant atkirtį antikomunistinei, antitarybinei propagandai. Tam tikslui darbininkų klubuose, svetainėse buvo rengiami susirinkimai, pokalbiai, diskusijos, skaitomos paskaitos. Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos metinių minėjimai rengiami įvairiose lietuvių kolonijose buvo skiriami Tarybų Rusijoje vykstantiems įvykiams nušviesti, o vėliau socializmo statybos laimėjimams populiarinti. Pažangūs lietuviai darbininkai dažnai dalyvaudavo bendruose amerikiečių mitinguose, kur kalbėdavo JAV darbininkų revoliucinio judėjimo veikėjai Č. Rutenbergas, V. Fosteris ir kiti. Šiuose solidarumo su Tarybų Rusija mitinguose būdavo rodomi dokumentiniai kino kadrai apie pirmuosius darbininkų valstybės žingsnius. Visa tai ugdė JAV lietuvių darbininkų imigrantų klasinį sąmoningumą, padėjo nugalėti sunkumus, trūkumus jų atkakliame ir sunkiame veikime.

L. Petkevičienė

— Meksikos užsienio reikalų ministras Bernardo Sepulveda pasipiktino prez. Reagan administracija, kad JAV spaudžia Meksika atsisakyti iš Centro Amerikoje siekiančiosios taikos Contadora šalių grupės.

APIE TAURŲ ŽMOGŲ

Justas Paleckis

Tarp knygų, kurios man brangiausios ir rūpestingiausiai saugomos, yra Justo Paleckio „Žingsniai smėly“, „Po pasaulį pasidairius“, „Dviejuose pasauliuose“, „Metų vieškeliais“. Neseniai prie jų priglaudžiau dar tris. Dviejose jų — „Ieškujame kelių tikrų“ ir „Už geresnį gyvenimą“ — sudėta geriausioji Justo Paleckio publicistika. Trečioji knyga — „Taurios širdies žmogus“ — yra kito kio pobūdžio: joje šūsnelis atsiminimų apie Justą Paleckį. Zodis „šūsnelis“ čia reiškia — nedaug, knygoje užima pusę tūkstančio puslapių tekstą. Sešiasdešimt septyni atsiminimų apie Justą Paleckį autoriai padarė tik darbo pradžia. Tai visai ne sumenkinimas jų atlikto darbo, o tik toks būdas parodyti, koks yra Lietuvai brangus ir didelis Justo Paleckio atminimas. Kitos atsiminimų apie jį knygos dar privalės atsirasti. Negali jų neatsirasti jau vien todėl, kad šis žmogus, pats nepavargdamas, ėjo ir ėjo pas žmones, o žmonės taip pat ėjo ir ėjo pas Justą Paleckį. Jų atsiminimai per daug platūs ir šviesūs, kad jie pasimestų, o žmonės ne tokie, kad leistų jiems apželti bent menkiausia užmarštimi.

Man asmeniškai neteko lankyti šio žmogaus kabinetuose. Nesu iš tų, kurie jį pažinojo artimai. Man daugiau iš knygų teko patirti tai, kas teko Justui Paleckiui. Tačiau tai padaryti neatrodo pernelyg sunku. Gal todėl, sakau, kad šis žmogus visa savo esybe buvo suaugęs su Lietuva, su savo tauta. Tik Lietuva, sakyčiau, buvusi didesnė, negu mums ją parodo geografijs. Jam Lietuva — kartu ir kiekvienas tautietis iš išeivijos, kuris susietas bendra idėja ir kova už laimingesnį tautos gyvenimą.

Malonu, kad atsiminimų apie Justą Paleckį knygoje „Taurios širdies žmogus“ yra du išeivijos lietuvių straipsniai. Tai Jono Kašaičio „Sveikiname laisvąją Lietuvą ir jos energingą prezidentą“ ir Vlodo Railos „Nusimetę vargus amžinai“. Straipsniu „Kad visi būtų sąžiningi ir geri“ Justą Paleckį prisimena reemigrantas iš Brazilijos Linas Valbasys. Šiuos prisiminimų autorius iš kitų išskiriu, gerai žinodamas, kad lietuviškoje išeivijoje dar yra daug žmonių, kurie turi gražiausių atsiminimų.

Nuoširdžiai tikiu, kad jie neišblės. Lietuvoje niekuomet nebus vėlu juos pridėti prie tų, kuriuos jau turim.

Šitas tikėjimas dar ir todėl, kad esu vienas iš tų, kas kiek geriau patyrė, kaip Justas Paleckis rūpestingai talkino pažangiajai išeivijos lietuvių spaudai, ypač „Vilnius“ ir „Laisvės“ laikraščiams. Nedaug į ką Lietuvoje galėčiau parodyti suteikus jiems tiek paramos asmenine talka. Būdavo, ateina, ištiesia ranką, sveikinasi ir, įteikdamas korespondenciją, teiraujasi: „Kokios žinios iš „Vilnius“, iš „Laisvės“? Padėt jiems, berniukai, reikia. Nelengva ten jiems...“ Kitąkart net užkaisti: nežinok, kad tai Justas Paleckis, ir nedingtelės mintis, kad prieš tave vaikščiojanti naujausioji Lietuvos istorija...

Didelė valdžia, didžiulis autoritetas, ilgametis darbas atsakingiausiose valstybės postuose jo nepadarė mažiau žmogišku. Ir būdavo nuostabu žinoti, žmogiškai, be jokių panegirikų pasidžiaugti, kad Lietuvoje turime Justą Paleckį. Daug kartų jis nešė savo pašta „Vilniai“ ir „Laisvei“, ir jautėmės ne savo kailyje, nemokėdami pabranginti jam bent tiek laiko, kiek jo prirėkdavo šitiems vizitams.

Tokių susitikimų nuo 1974 m., teuztrunkančių po kelias minutes, buvo nemažai. Dū susitikimai užtruko ilgėliau...

Prisimenu, Justas Paleckis sugrįžo į Vilnių iš Panevėžio ir, niekur neužsukęs, atnešė korespondenciją.

— Tiesiai iš Panevėžio, — pasakė atiduodamas mašinėle perrašytą tekstą. Beje, visi jo rašiniai būdavo perrašyti mašinėle. Kitąkart jų iliustracijai įteikdavo ir savo gamybos nuotraukas.

— Jau perrašyta? — nusistebėjau.

Justas Paleckis šyptelėjo, ir tuoj išgirdau jo pasakojimą, kad nemėgsta kelionėse tuščiai žvalgytis pro langus. Keliaudamas mėgsta dirbti, rašyti. Štai ir dabar — pasidėjo ant kelių rašomąją mašinėle ir parašė straipsnį.

Išėjus brangiam svečiui, garsiai, lyg nusiteikdamas to neužmiršti, prisipažinau:

— Pasirodo, kad ir šitaip galima dirbti...

Kitas ilgėliau trukęs susitikimas

įvyko irgi senojoje „Tėviškės“ draugijos buveinėje. Beje, ir įstaiiga vadinosi kitaip — Lietuvos kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje komitetu.

Kabinete buvome kartu su Bronium Laurikėnu. Nelauktai atsiradė durys ir jose išvydome Justą Paleckį. Jis buvo kitoks — greitesnis ir nesisveikino. Bronius Laurikėnas teigia, kad iškart pasitebėjęs ir labai nubalusį jo veidą. Justas Paleckis kone pribėgo prie sofos ir atsisėdo, pečiais atsiremdamas į atlošą. Nujausdami negera, pašokome ant kojų pagelbėti, tačiau mūsų iniciatyvą jis sulaukė, trumpam pakėlęs ranką ir iškalbiai pasukindamas galvą. Paskui paprašė paduoti vandens.

Nurijęs jo gurkšnį, dar minutėlę ilsėjos. Mudu su Bronium lyg stabo ištikti. Šalia, tik už sienos, Draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijos pirmininko Ramojaus Petrausko kabinetas, pilni žmonių kiti kabinetai. Svečių salėje kažkoks susiejimas. Buvome pasiruošę kviesti pagalbą visa, kas čia tik gyva. Tačiau ta jo išraiškiai kilstelėta ranka, įsimintinai pasupta galva padarė tai, ko išmintingesni žmonės būtų nepaisę.

— Tegū bus tai mūsų paslaptis, — atsigavęs ir įkvėpęs oro ramiai, kasdienišku balsu pasakė Justas Paleckis, dar vis tebelaikydamas ranką ant krūtinės ties širdimi. — Negi pavargo? — lyg nusistebėjo. Paskui, davęs vairuotojo telefono numerį, paprašė iškviesti mašiną.

Mes nemokėjome paslapties saugoti. Tačiau mums padėjo tai, kad šitų kabinetų žmonės nenorėjo mums patikėti. Būtent todėl atsiėjo taip, kad šis įvykis neišgarsėjo.

Tą, sakyčiau, neblogai patyriau po penkerių-šešerių metų, po Justo Paleckio mirties. Į „Tėviškės“ draugiją užėjo Laimonas Noreika. Pasakojau, kokio atsitikimo buvau liudininkas, tačiau jautėsi, kad klausosi manęs nelabai tikėdamas. Tiesa, tam buvo rimta priežastis — tradiciniu būdu švenčiau savo gimtadienį. Tokiomis progomis ir ne tokie kaip aš pasidaro pernelyg plepūs.

— Nieko nežinojom, — pasakė Laimonas Noreika apie savo uošvį. — Pirmą kartą girdžiu. — Ir mane dabar labai guodžia, kad jis iškentė, neapkaltingo manęs fantazijomis. Kita vertus, pats gerai žinojo Justo Paleckio dvasinę jėgą. Jis gyveno rūpesčiais dėl kitų ir nenorėjo, kad kiti gyventų rūpesčiais dėl jo.

Taip, Justas Paleckis buvo taurus žmogus. Mėgdavo padainuoti. Apie tai rašo ir Vladas Raila. Apie tai, beje, galėtų parašyti ir „Vilnius“ laikraščio redaktorius

Stasys Jonas Jokubka, kiti užsienio pažangūs lietuviai. Pavyzdžiui, Stefanija Masytė. Negali būti, kad ji neprisimena tos kelionės į Androniškį, kuomet bibliotekai buvo nuvežta ir padovanota jos tėvo knygų.

Po čia papasakoto atsitikimo man dar ne kartą teko girdėti Justą Paleckį dainuojant. Tačiau dabar nesunku suprasti, kad aš jo klausydavausi džiugiau, mintyse dėkodamas jo širdžiai, kad ji plauka, kad supranta, kokia bėda ištiktą Lietuvą, jeigu... Tiesa, žinojome, kad jos neišvengsime, neapsisime. Bet tai buvo žymiai vėliau — 1980 metais, kai dar nebuvo Vilniuje Justo Paleckio gatvės, kai dar nebuvo išlydytas plienas motorlaiviui „Justas Paleckis“, kai Kauno viešoji biblioteka dar nesivadino jo vardu, kai nebuvo prisiminimų apie jį knygos... Justas Paleckis kaip niekur nieko ateidinėjo su korespondencijomis „Laisvei“ ir „Vilniai“.

Nesikuklinsiu: man labai norėtuši matyti šį rašinį patalpintą „Vilnius“ laidoje, skirtoje Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos 70-ųjų metinių garbei. Justo Paleckio gyvenimas taip glaudžiai susiejo Didįjį Spalį su Lietuva, jog reikėtų būti poetu, kad surastume tą patį tinkamiausią palyginimą. Štai rašau ir galvoju, jog darau vieną iš geriausių darbų, tikėdamas, kad ištarsiu taurios širdies žmogaus vardą ir pavardę toli nuo jo gimtosios žemės, bet — irgi Lietuvoje. Jau sakiau, kad jam Lietuva buvo ir kiekvienas išeivius tautietis, supulingai pergyvenęs visas Lietuvos bėdas ir mokėjęs džiaugtis ir gyventi tautos džiaugsmis. Tyros širdys žmonės supranta kaip pasaulius, ir todėl mes nepasiliekam abejingi, — mes darome tą, ką galime padaryti — rašom apie Justą Paleckį atsiminimus.

Turime, tiesa, skaudžią, tačiau drauge puikią progą žmogaus dora, žmogaus taurumu nugalėti, de-ja, dar vis nedažną žmogaus abejingumą. Ir todėl vardan greitesnės pergalės tebus man čia duota ištarti dar kartą žodžius: JUSTAS PALECKIS.

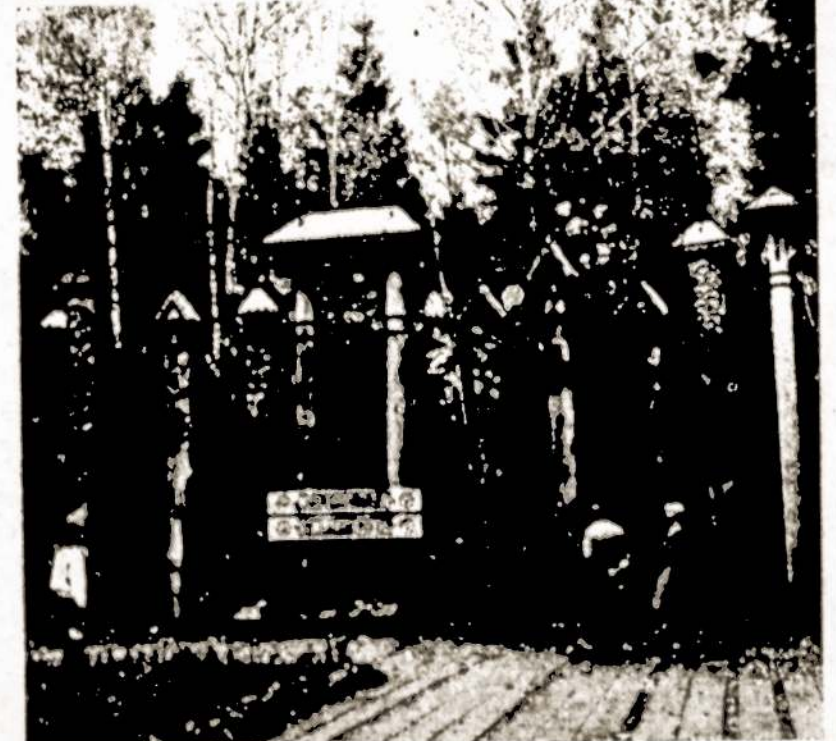
Buvo laikas, kuomet nuoširdžiai tikėjau išaugsiąs poetu. Prisiglaudęs prie Justo Paleckio šviesios atminties, čia ryžausi atkartoti vieną eilutę iš savo pirmųjų eilėraščių:

Aš noriu būt Žmogum...

Dabar juo labiau noriu juo būti, nes atrodo, kad neblogai žinau, kaip toks žmogus atrodo. Ot, šitoks Justas Paleckis — ir gyvens, ir bus gyvas tautoje. Bet kaip norėtuši jį pažinot, ne tik per „artimiausių žmonių atsiminimus“, bet ir per tave, mielas šių žodžių skaitytojai...

Pranas Karlonas

GYVOJI ATMINTIS

Staniūnų memorialinis ansamblis fašistų aukoms atminti. Jį sukūrė liaudies meistras P. Katinas, J. Ceknys, K. Neranis, V. Kryževičius ir kiti. Prizivūri Panevėžio miesto kelių eksploatacijos ruožo ir vietos mokyklų kraštotyrintinkai. Antano Gylio nuotr.

Vilnius, 1987 m. lapkričio 12 d.

(Iš Tarybų Ukrainos laikraščio "News from Ukraine")

KAIP GERA, KAI – VIEN TIK "GERA"

Siemet nemažai kalbama ir rašoma apie Jungtinių Valstijų Konstituciją, ypač — pačiose Valstijose. Jai specialius leidimus skiria netgi didieji politiniai žurnalai. Ir tai suprantama: šiam amerikietiškam istoriniam dokumentui sukanka du šimtai metų.

JAV Konstituciją, jos vietą istorijoje pačiais įvairiausiais požūriais yra įvertinę patys žymiausi žmonės ir visiškai eiliniai piliečiai, tad šiandien kalba ne apie tai.

Mat amerikietiška Konstitucija vertina ir lietuvių kilmės amerikiečiai, ir tarp jų — ne kas kitas, o Tomas Venclova. Ta pačia proga jis pasididžiuoja esąs laimingas pats jau senokai tapęs amerikiečiu — priėmęs tos šalies pilietybę.

Kaip tik jis pačiais skambiausiais žodžiais ir reiškia savo begalinę meilę ir atsidavimą amerikietiška Konstitucijai. Būtų tai visiškai asmeniškai Venclovos reikalas, tačiau jo susižavėjime yra keletas momentų, kurių nenorėčiau nutylėti.

(Skliausteliuose norisi pastebėti, kad tam tikra dalis ateivių — iš paskutinės bangos — Valstijomis apskritai žavisi žymiai smarkiau už pačius „tikruosius“ amerikiečius. Ir ne tik lietuvių kilmės ateiviai).

Tai gi misteris Tomas Venclova teigia: „Yra šalis, kuri yra tikras pavyzdys, tikras modelis pasauliui ir ekonomine, ir politine, juridine, kultūrine — bet kuria kita prasme“.

Ta šalis, aišku, yra Jungtinės Amerikos Valstijos, anot T. Venclovos.

Mat: „Aš nieko Amerikoje nebijau“. „Aš neturiu nuleisti balso, kada kalbuosi su draugais apie politiką“.

„Aš neturiu užkimšti telefono pagalviu“...

Ir taip toliau, ir panašiai. Ir vis taip naiviai.

Neliesime čia teorinių Amerikos Konstitucijos teiginių — pakalbėkime apie keletą praktinių momentų.

Amerikoje žmonės (gal išskyrus vienintelį mr. T. Venclovą) labai

daug ko bijo. Norisi pakartoti tegul ir labai nurašytą, tačiau elementariausią tiesą: žmonės bijo vakarais lankytis ištuoseuose didmiesčių rajonuose. Jie nesijaučia saugūs netgi savo namuose — ne kartą buvo skelbta (amerikiečių šaltiniuose), kiek milijonų per metus dabar padaro moderniausių aliarmo sistemų industrija.

Telefono pagalve, matyt, tikrai nereikia kamšyti: tai vargu bau ar padės! Juk puikiai žinoma, kaip sunku šiandienos amerikiečiui išlaikyti savo privatumą. Jį seka draudimo įstaigos. Dažna darba vieta, kuri susijusi su valstybine tarnyba, apie savo darbuotojus nori žinoti absoliučiai viską — pradedant jo politinėmis pažiūromis, baigiant smulkiais asmeniniais polinkiais. Privačių telefono pokalbių sekimas jau tapęs tokia įprasta dalyku, kad nebesukelia visiškai jokios sensacijos.

Visiškai galima sutikti, kad Valstijose kalbant apie politiką, nebūtina nuleisti balso. Tačiau visiškai kas kita, kai imamas praktinės politikos, kuri nepatinka sistemai. Konkrečiai kalbant, čia būtų galima paminėti Kingą, Peltjerą, Devis, daugybę kitų negrų, taikos šalininkų organizacijas.

Tai plačiai pasauliui žinomi faktai. Kaip ir tas, kad tikrai graži: kilniais žodžiais surašyta amerikietiška Konstitucija nesutrukdė (netrukdo ir dabar) susidoroti su indėnais, kurių padėtis (kaip teigia ne kairioji, o buržuazinė Amerikos spauda) ir šiandien yra tragiška.

Būtų galima rašyti ir apie amerikietiška juridinę sistemą, kuri nelabai komplikuoja, bet ir tiesiogiai skirta ginti pačių turtinųjų bei valdžios kėdėse sėdinčiųjų interesus. Tą dar kartą liudija, sakysim, Aukščiausiojo teismo teisėjų skyrimo sistema, tai, kad dabartinio prezidento valdymo metais teisėjais skiriama, kaip taisyklė, dešinių arba labai dešinių pažiūrų žmonės.

...Tai — realus gyvenimas. Deja, Jungtinėse Valstijose jis gerokai skiriasi nuo tos gražios teorijos, kurią teigia Konstitucija.

Vladas Mikšys

Apmąstymų metas atėjo

Šiomet pamėnėjome Tarybų valdžios atkūrimo Lietuvoje 47-ąsias metines. Būtent prieš tiek metų Lietuvos pabėgėlių pirmasis ešelonas plūptelėjo į Vakarus. Lietuvių be tėvynės pasaulyje padaugėjo, bet ar reiškia, kad lietuvių skaičius sumažėjo? Vaizdžiai kalbant, lietuvių namuose jie išliko visi.

1940-ųjų metų pabėgėliai nepriėmė Tarybų valdžios ir savo priešiskumą jai ryžtingai pademonstravo ir tokiu būdu. Jie — Tarybų valdžios priešai. Tačiau, ką tai reiškia? Šis klausimas man parūpo labiausiai. Iki kurio laiko jie priešai? Kaip sakoma — iki gyvos galvos ar dar ilgesniam laikui? Ar yra laike riba, iki kurios jie mums priešai? Tų metų pabėgėliai lietuvių perduoda vaikams, savo anūkams. Bet ne tik lietuvių: jie perduoda ir savo priešiskumą Tarybų Lietuvai. Tačiau ar sėkmingai jie tai darė ir daro? Priešiskumas Tarybų Lietuvai, jos ignoravimas iš pat pradžių sąlygojo ir didelį pavojų lietuvių išlikimui užsienyje. Dar ne per seniausiai galėjome stebėti gan kolektyvias pabėgėlių pastangas užkirsti savo palikuonims visus kelius į Lietuvą. Dabar tai jau praeitas etapas. Išeivijos jaunimas pats atrado Lietuvą, o tai, kad ji tarybinė — sakyčiau, jam nei šilta, nei šalta. Tai paprasčiausiai — Lietuva. Ir atvykstama čia jau ne tik pasidomėti Lietuvos gyvenimu, bet ir pasimokyti teisingiau ištarti lietuvišką žodį.

Man neteko betarpiškai stebėti 1940-ųjų metų įvykių Lietuvoje. Tačiau puikiai jaučiu, kokio įniršio, rūstybės, pagiežos prisirpo širdys tų, kuriems teko atsivieškinti su savo turtais ir privilegijuota padėtimi visuomenėje. Nemanau, kad reikėtų tuo stebėtis. Juk tai visiškai suprantama: ilgas amžius būti viskuo ir staiga susilyginti su minia? O, ne! Be skaudulio tokių lūžių, sukretimų neįmanoma pergyventi. Žmogus nesutinka, kad pralaimėjo galutinai. Jis ryžtingai ir atvirai pasiskelbia didžiausiu Tarybų valdžios priešu. Tai logiška. Tai suprantama, ir net pakankamai aštrus protas nepajėgus suprasti vykstančių permainų, kurios jo gyvenimą daro tragišku. Protą nuslopina jausmai ir jam sunku pakilti aukščiau to, prie ko per ilgus amžius įpratę, kas įsigėrė į smegenis ir kraują.

1940-ųjų pabėgėliai vengia tų metų įvykius vertinti iš klasinių pozicijų. Vadinasi, neatėjo laikas, kada šio svarbaus dalyko supratimas lietuvių būtų bent apytikriai vienodas. Bet gal atėjo laikas, kad mes, matydami pralaimėjusį klasinį priešą, pasistengtume juos suprasti kaip žmones. Tai tragiško likimo žmonės. Pati istorija jiems paršė pralaimėjimo nuosprendį. Tai ar gali jie būti laimingi? Argi jų purvinas anti-komunizmas iš gero? Argi lengva gyventi svetur, regint, kad Lietuvoje, kur esi buvęs viskuo, apsieinama taip, lyg ten tavęs niekuomet ir nebuvo?

Kovoje tarp seno ir naujo aktyviai dalyvauja ir laikas. Mintis, kad jis atliko didžiulį darbą, man kilusį ne iš tuščių fantazijų. Teko sutikti tautiečių, kurie, viešėdami Lietuvoje, žiūrėjo į savo buvusius hektarus, savo buvusius dvarus ar namus, rodė juos ir kalbėjo: ot, ot, visa tai priklausė man, buvęs mano! Tačiau panašiose frazėse neblogai išgirsdavau susitaikymo nuotaikas su tuo, kas yra šiandien. Nemanau, kad šitoki reiki- nį reikėtų absoliutinti, tačiau tokia nuotauka jau yra. Protas atsi- gauna, išsilaisvina iš žausmų ant- plūdžio. Pragyventi metai ir svar-

biausia — pats naujas Lietuvos gyvenimas buvo svarbiu faktoriu- mi supratimui, kad gali būti ir ki- tas Lietuvos gyvenimo būdas. To užtenka, kad įniršis prarastų tą pirmą pradį neapykantos Tarybų valdžiai įkarštį. Dabar jau ir pa- samprotauti, ir pasiginčyti galima. Neapykanta gerokai atlėgusi, ir 40-ųjų metų pabėgėlis, atvykęs į Lietuvą su jam asmeniškai skau- džiais prisiminimais, išsiveža at- gal ir tai, kas neduoda užmigti, apmąsto ir supranta, kad Tarybų valdžios metais Lietuva ne tik iš- lindo iš po šiaudinių stogų, ne tik sukaupe didelę ekonominę ir dvasi- nę jėgą. Kartu jis mato, supran- ta, kad Lietuva turi ir savo išau- gintą tarybinį žmogų. Kitam lie- tuviui lietuvių taip pat brangi, už ją pasiryžę galvą padėti, tačiau jis lietuvių saugo, saugodamas Lietuvą. Tą, kurią jis sukūrė ir kuri — pasakykim — sukūrė jį didelį darbą. Neskambėjo ir ne- skambės bokalai už Tarybų val- džią Lietuvoje 1940-ųjų metų pa- bėgėlių rankose. Tačiau apmąsty- mų metas atėjo. Atėjo kaip būti- nybė, nepriklausanti nuo kieno nors valios.

Viešai lietuviškoje išseivijoje apie tai kalbėti nepriimta. Tačiau, jeigu mes sąžiningai ieškosime to, kas mus lietuvių vieniija, o ne- skiria, matyt, nesunkiai pastebė- sime, kad tokioms paieškoms šian- dien dirvonai platesni.

Pranas Karlonas

Tarptautinės chemijos mugės, kuri vyko Cekoslovakijos mieste Bratislavoje, Didysis aukso medalis paskirtas Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Chemijos ir cheminės technologijos institutui. Šį apdovanojimą vilniečiai mokslininkai pelnė už blizgančios chromo plėvelės "Limada X-80" sukūrimą ir pritaikymą praktikoje. Padengus tokia plėvele metalo detales, jų atsparumas rūdijimui sumažėja beveik trigubai. Naujovė, kaip ir kitos šiame institute sukurtosios metalų apsaugos nuo rūdijimo dangos, plačiai taikomos šalies automobilių, laikrodžių pramonėje, juvelyriniuose darbuose.

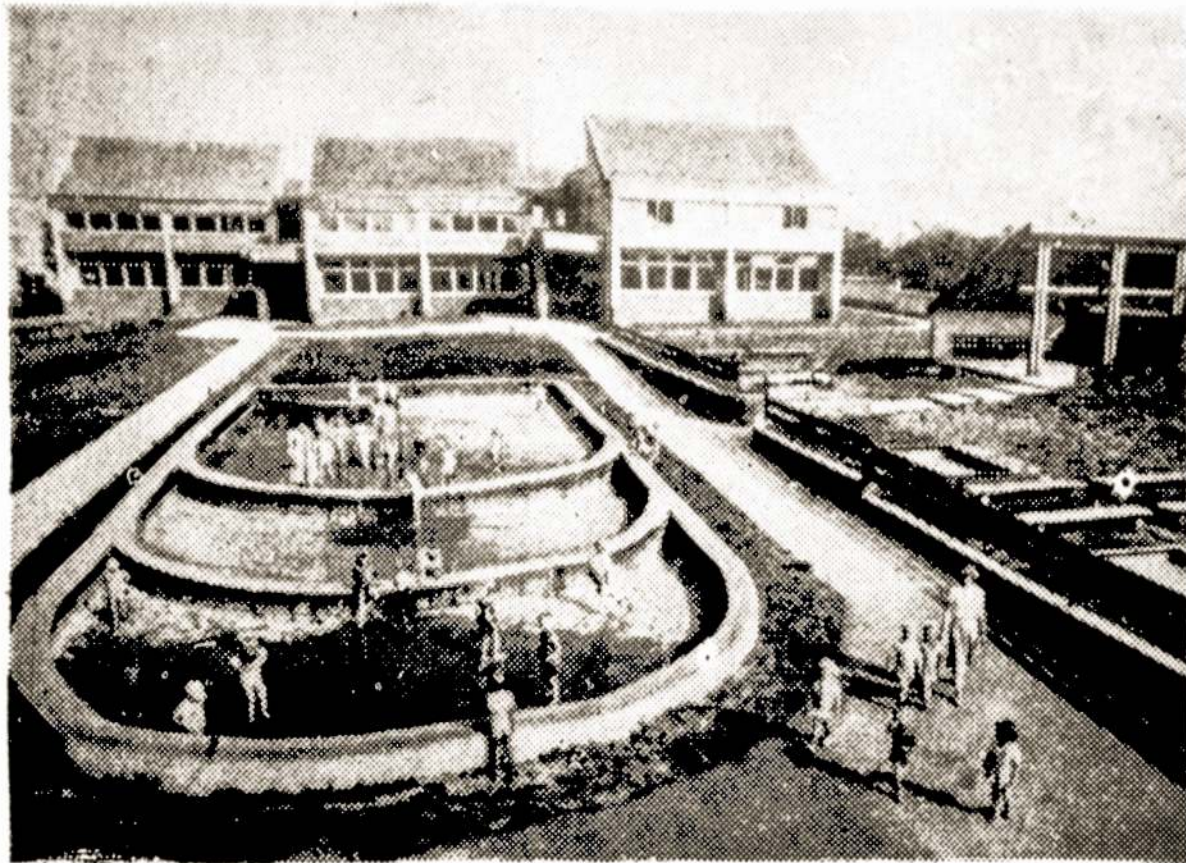
Nuotraukoje: Instituto jaunesnysis mokslinis bendradarbis A. Jagminas apžiūri specialiomis dangomis padengtas detales.

A. Sabaliausko nuotr.

PATARLĖS

Darbas žmogų gražina, tinginystė suodina.

Kai būni vienas — galvok apie savo nuodėmes, kai būni draugijoje — užmiršk kitų nuodėmes.

Ant vaizdingo Ventos upės kranto Papilėje pastatytas jaikus vaikų darželis "Kregždutė". Jį lanko 140 Papilės paukštininkystės tarybinio ūkio ir S. Daukanto kolūkio žemdirbių vaikai. A. Dilio nuotr.

KAS NAUJO APIE VANDENTIEKĮ?

...Šiaulius įprasta vadinti dviračių miestu. Čia rūpinamasi dviračių sportu, veikia įvairūs būriai, sekcijos, klubai, dviratininkų takai. „Dviratininkystė“ — tapo miesto vystymo akcentu. Todėl nenuostabu, kad mieste veikia Dviračių muziejus. Apie jį žino daug kas. Tačiau turbūt ne visi žino apie tai, kad Šiauliuose įsikūręs vienintelis Lietuvoje Vandentiekio muziejus. Norėčiau apie jį plačiau ir papasakoti.

Reikia pasakyti, kad ne taip jau lengva surasti šį muziejų. Matyt, ir ne kiekvienas šiaulietis paklaustas, kur yra Vandentiekio istorijos muziejus, gūžtelėtų pečiais. O jis įsikūręs originalioje ir lyg tyčia jam skirtoje vietoje — senajame miesto vandens bokšte. Bokštas buvo pradėtas statyti 1939 metais, tačiau, užaujant po Lietuvą karo viesulams, jo statyba buvo nutraukta, ir veikti jis pradėjo tik 1948 metais. Muziejus užima visą pirmąjį bokšto aukštą. Beje, be muziejaus senajame bokšte dar įsikūrusi biblioteka, miesto vandentiekio valdybos posėdžių salė, poilsio kambariai.

O muziejuje, einant nuo vieno ekspozicijos prie kito, išsyk pasineri į miesto vandentiekio istoriją... Įvesti Šiauliuose vandentiekį norėta dar 1927 metais. Tačiau trūko lėšų. Ir tik prieš pat trisdešimtuosius pakviesti ekspertai — Kauno universiteto profesorius Kairys ir vienos iš Berlyno aukštųjų mokyklų profesorius Briksas paruošė vandentiekio ir kanalizacijų linijų statybos planą. 1930 metais buvo pradėtos tiesti vandentiekio linijos. O 1937 metais buvo baigta miesto centro vandentiekio statyba. Apie šį nelengvą laikotarpį pasakoja muziejaus stenduose kabinti išlikę įvairūs dokumentai, nuo laiko pageltę planai, archyvinės darbų nuotraukos. Darbas buvo sunkus. Pirmaisiais metais miesto savivaldybė įrengimams išleido daugiau negu pusę milijono litų. Darbai buvo atliekami primitiviai — muziejuje yra nuotraukos, kur nežinomo fotografo užfiksuota, kaip iš tranšėjų vanduo buvo semiamas paprasčiausiais kibirais. 1940 metais Šiauliuose buvo įkurtas vandentiekio ir kanalizacijos skyrius, ir per viene-

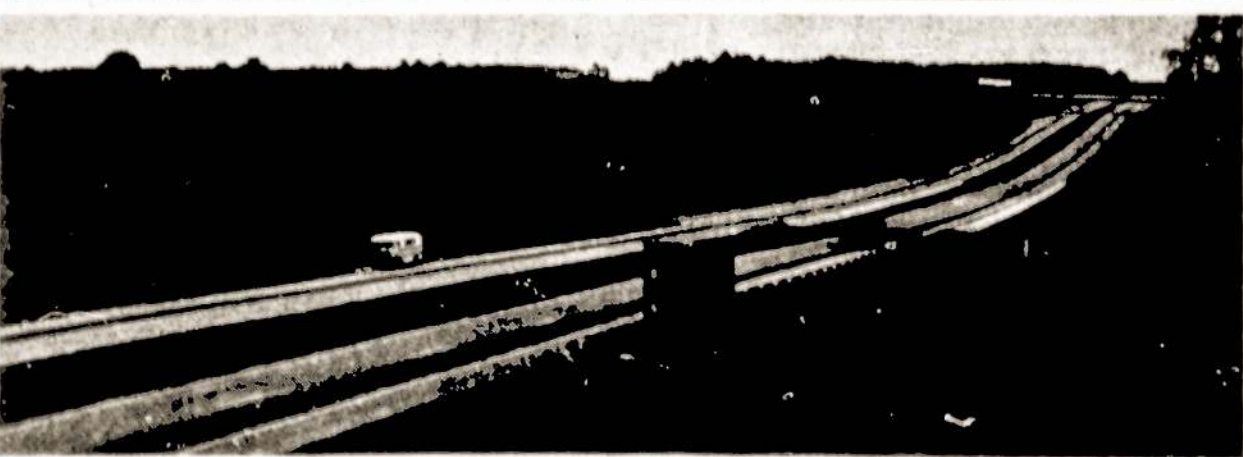
rius metus buvo nutiesta trys kilometrai kanalizacijos ir du kilometrai vandentiekio tinklų. Tais laikais tai buvo daug...

Kiti stendai ir juose eksponuojami dokumentai bei įrengimai pasakoja apie miesto vandentiekio vystymąsi po karo. Profesoriaus Briksa pasiūlymas surinkti vandenį galerijomis į rezervuarus nebepatenkino šiauliečių. Ir 1946 metais buvo išgręžtas aštuntasis Lietuvoje Šiaulių požeminio vandens gręžinys. Jo gylis buvo šimtas metrų. Toliau — įrengimai modernėjo, keitėsi, 1959 metais buvo pastatyti vandens valymo įrengimai, dabar vanduo jau valomas nebe mechaniškai, o biologiškai — išvalytas jis suteka į Kulpės upelį. Ir vandentiekio linijų ilgis smarkiai išaugo. Žiūri į paskutinių metų diagramą: dabar vandentiekio ilgis Šiauliuose 217 kilometrų. Visas stendas muziejuje paskirtas pasakojimui apie naujausius fizikinio-cheminio vandens valymo įrengimus. Šiuo metu jie įrengti Radviliškyje ir yra vieninteliai ne tik Šiauliuose, bet ir visoje Tarybų Sąjungoje. Juos sukūrė konstruktoriai Cvetkovas ir Lucenka.

...Gerai, kad yra toks muziejus. Per trumpą laiką apėjęs apskritoje salėje sustatytus stendus, stalus su ekspozicijomis sužinai apie tuos, kurie gerino miesto gerbūvį, rūpinosi jo gyventojų patogumais. O muziejus įkurtas Šiaulių vandentiekio valdybos viršininko

technikos mokslų kandidato Jono Daukšo dėka. Per metus jame apsilanko apie tūkstantis lankytojų. Ir kaip liudija įrašai svečių knygoje — ekspozicija visi patenkinti.

Skirmantas Mickevičius

Nauja magistralė Vilnius-Klaipėda.

Kitais metais išeis...

Pasirodė Lietuvos knygų leidyklų 1988 m. literatūros leidimo planai. Tokie planai knygėlėmis išsiuntinėjami knygynams, bibliotekoms, jais ten gali pasinaudoti skaitytojai, be to, dalis jų, užsakančių mėnesinį „Naujų knygų“ leidinį, gauna paštu į namus. Šios knygelės platinamos nemokamai. Jų tiražai — 20 000—25 000 egzempliorių. Siemtinės planų knygelės buvo išsiuntinėtoms jau rugpjūčio mėnesį. Anotuoti tematiniai planai sudaro galimybes iš anksto užsisakyti dalį knygų. „Vagos“ leidyklos planą sudaro 217 pozicijų, „Vyturio“ — 121, „Minties“ — 339 ir t. t.

Tarp „Vagos“ leidinių, kurie numatyti išleisti kitais metais, kaip įprasta, yra ir emigranto knyga. Tai — Juozo Petrėno (P. Tarulio) rinktinė „Pavasario žiemos“. Po Antrojo pasaulinio karo JAV gyvenusio ir mirusio (palaikai palaidoti Kaune) rašytojo (1896—1980) knygą sudarė A. Zalatorius. Tai bus didokas leidinys, kuriame spausdinama rinkiniai „Mėlynos kelnės“ (1927), „Žirgeliai padebesiais“ (1948), romano „Vilniaus rūbas“ fragmentas, periodikoje skelbti apsakymai, įvadinis straipsnis.

Tiems, kas domisi emigracija, žinių suteiks Juozo Jurginio prisiminimų knyga „Kelių novelės“, kur rašoma ir apie jo viešnagę Jungtinėse Amerikos Valstijose.

„Vyturio“ leidykla žada išleisti Antano Vaičiuliaičio pasakas „Kaip meškinas vestuves kėlė“. Nurodomas tiražas — 20 000 egzempliorių. Spausdinamas bus įvadinis straipsnis, supažindinantis su rašytoju. Pasakų knygą sudaro geriausi A. Vaičiuliaičio kūriniai, parinkti iš svetur išėjusių rinkinių. Knygą iliustruoja žinomas Lietuvos dailininkas A. Žvilius.

„Minties“ leidykla spausdins iš prancūzų kalbos verstą žinomo lietuvių mokslininko Algirdo Julius Greimo darbų rinktinę „Semiotika“. Didoką vieno iš semiotikos mokslų kūrėjų knygą sudarys reikšmingiausios ištraukos apie elementarias prasmines struktūras, kalbą ir diskursą iš jo knygos „Struktūrinė semantika“, taip pat straipsniai apie prasmę iš rinkinių „Apie prasmę“ ir skyriai apie socialinę komunikaciją iš veikalų „Semiotika ir visuomenės mokslai“. Leidinį paruošė R. Pavilionis.

Pažangiosios išėivijos knygų biblioteką papildys Čikagos „Vilnės“ redaktoriaus Stasio J. Jokubkos „Iš mano gyvenimo knygų“ — autobiografinių apybraižų ir publicistinės beletristikos rinkinys. Jame atsiskleidžia Brazilijos ir JAV lietuvių buitį. Knygą sudarė V. Kazakevičius, įžangą parašė A. Laurinčiukas.

Mūsų skaitytojams gali būti įdomios ir kitos knygos. Jų labai daug, tad tepaminėsiu kelias.

„Lituanistinės bibliotekos“ serijoje „Vaga“ išleis Vygando Marburgiečio „Naująją Prūsijos kroniką“. Populiarioje „Versmių“ poezijos serijoje pasirodys buvusio Vilniaus krašto 1920—1939 m. poetų kūryba („Keistas stebuk-

lingas kraštas“). Lauryno Bojerio lotyniškos poemos „Korolomachia“ (1606 m.) vertimas — „Karalių mūšis“ ir Edmundo Steponaičio (1892—1908) „Rinktinė“. Paruoštas Lietuvoje lotynų kalba XVI—XVII a. kurtos poezijos rinkinys (E. Ulčiraitė). Pasirodys daugiatomio lietuvių liaudies dainyno ketvirtasis tomas — „Sutarinių — mergvakario dainos“. Parengta „Lietuvos žydų prozos“ antologija (XVIII a.—1941 m.) Iš palikimo išeis Juozo Lozoraičio (1871—1920) rinktinė „Audra kykla“ (beje, jo sūnus gyvena JAV, Klyvlende; mirusio palaikai pagal jo valią palaidoti Tarybų Lietuvoje). „Pirmosios knygos“ serijoje išleidžiami J. Kelerio, A. Marčėno, K. Navako, K. Rastenio ir kt. eilėraščiai. Bus baigtas leisti Maironio tritomis, eis J. Degutytės, V. Mykolaičio-Putino, Alf. Bieliausko, M. Sluckio, J. Požeros, J. Lanckučio, V. Rimkevičiaus, R. Kašausko, J. Baltušio, A. Vienuolio, I. Simonaitytės, S. Kymantaitės-Ciurlionienės raštai, trylika knygų bus išleista „Pasaulinės literatūros bibliotekos“ serijoje, pasirodys italų ir indų novelės, švedų pasakos ir kt. Penkiolika knygų serijų siūlo „Vyturio“ leidykla. Anglų kalba leidžiama N. Vėliaus „Senovės baltų pasaulėžiūra“. Gausime knygeles apie Kretingos, Kaišiadorių, Šiaulių ir Kapsuko rajonus, apie Veliuoną ir Kernavę.

Zodžiu, skaityti bus ką!
Kazys Vilnietis

Ir emigracinės poezijos vakarai

Laimonas Noreika — vienas populiariausių Lietuvoje poezijos skaitovų. Jo poezijos vakarai, skirti Maironiui, V. Mykolaičiui-Putiniui, Just. Marcinkevičiui, M. Martinaičiui, A. Mickevičiui ir kitiems, susilaukė didžiausio pasisekimo. Su atskirų poetų programomis L. Noreika išvažinėjo visą Lietuvą. O juk jis — Vilniaus akademinio dramos teatro aktorius, turįs nemažą pagrindinių vaidmenų. Jis — ir nuolatos įvairių kino studijų kviečiamas vaidinti artistas. Tad suprantama, kiek daug kūrybinių pastangų reikalauja naujų poezijos vakarų programų paruošimas ir juo labiau išvykos su jomis į Vilniaus scenas ir auditorijas, po visą Lietuvą. Pastaruoju metu, artėjant Maironio jubiliejui, L. Noreika sako tiesiog nepajėgias apsiginti nuo gausių pakvietimų atvykti su populiaria didžiojo mūsų poeto kūrybos programa.

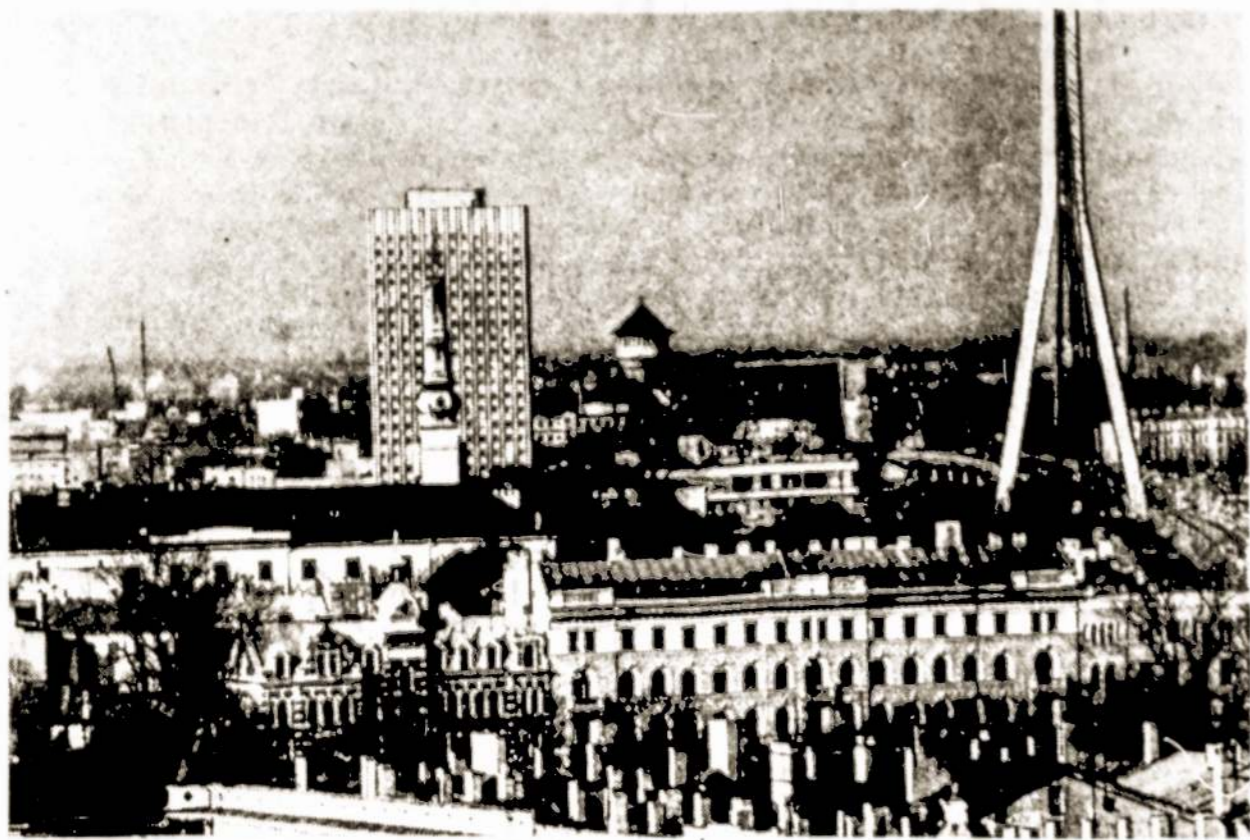
Tačiau ir tokiomis sąlygomis jis pajėgė paruošti dar vieną poezijos vakarų programą. Tai — emigrantų poezija. Programą sudaro dvi dalys. L. Noreika skaitys B. Brazdžionio, J. Aisčio, K. Bradūno, S. Santvaro, A. Gustaičio, H.

Radausko, A. Nykos-Niliūno, H. Nagio, J. Meko, L. Sutemos, V. Bogutaitės, A. Mockaus ir kitų žinomų užsienio lietuvių eilėraščių, kuriuos vienaip ar kitaip vienija į programą emigracinės buities ir Tėvynės ilgesio motyvai. L. Noreika savo literatūrinuose renginiuose jau yra skaitęs užsienio lietuvių kūrybos, tačiau tokios plačios apimtys, sakyčiau, reprezentacinės paskirties programa iki šiol nebuvo paruošęs.

Be abejo, ir ši L. Noreikos programa susilauks tokio pat pasisekimo, kaip ir ankstesnės. O gal kada nors ją išgirs ir užsienio lietuviai?

Vytautas Užgiris

Vilnius, 1987 m. lapkričio 12 d.

Tarybų Latvijos sostinė Ryga.

KOVOS IR VIENYBĖS MOKYKLA

Kuomet girdžiu, ar skaitau žodžius „lietuviai pasaulyje“, nejuociom iškyla išblaškytos tautos vaizdas... Kai kas šiandien bando netgi didžiulius tūkstančius mūsų tautiečių, kurie esą visai puikiai svetur įsikūrė. Betgi sutikime — svetima duona yra sprangi. Dar tvirtinama: lietuvius niekur nepraps... Taip. Bet ir čia siūlyte siūlosi viena išlyga — tvirtybės ir tikėjimo mūsų tautiečiui amerikoniškų dangoraizžių šešelyje suteikia jo tėviškė, maža, bet spindinti iš toli toli Lietuvos žvaigždė...
 Manyčiau, tai nėra vien gražūs žodžiai. Mānyčiau, deklaruodami kosmopolitinio prisitaikymo faktą, mes pamirštame, kas mus ne iškyrė, bet suvienijo į kietą Lietuvos branduolį, kas vedė į kovą už mūsų tėviškės laisvę. Taigi truputis istorijos.

...1914 metų rugpjūčio 1 d. prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Iš pradžių rusų kariuomenė priešinosi, bet kitų metų pradžioje mūsų persikelia į Lietuvą. Evakuojamos didelės įmonės, mokyklos, karo kelias patraukia tūkstančiai pabėgėlių. Kartu su mobilizuotais į carinę armiją vyrais Rusijoje atsiduria keli šimtai tūkstančių lietuvių. Čia jie sužino apie 1917 metų Vasario revoliuciją, o spalį negriauždėja „Auroros“ kreiserio šūvis, paskelbęs apie socialistinę revoliuciją.

Proletarinė revoliucija atvėrė kelią į laisvę visoms Rusijos imperijos tautoms. Bet laisvę dar reikėjo atkovoti — nuo savo ir nuo užsienio išnaudotojų. Bendromis jėgomis, sutelktai su rusais, ukrainiečiais, latviais... Mūsų tautiečiams — daugumoje vargingųjų sluoksnių atstovams — proletarinės vienybės šūkis nebuvo svetimas. Todėl tūkstančiai lietuvių Rusijoje stojo į revoliucijos gynėjų gretas, o 1918 metų rudenį Maskvoje buvo suformuotas 5-asis Vilniaus pulkas, kuris vėliau gynė jauną Tarybų Lietuvą.

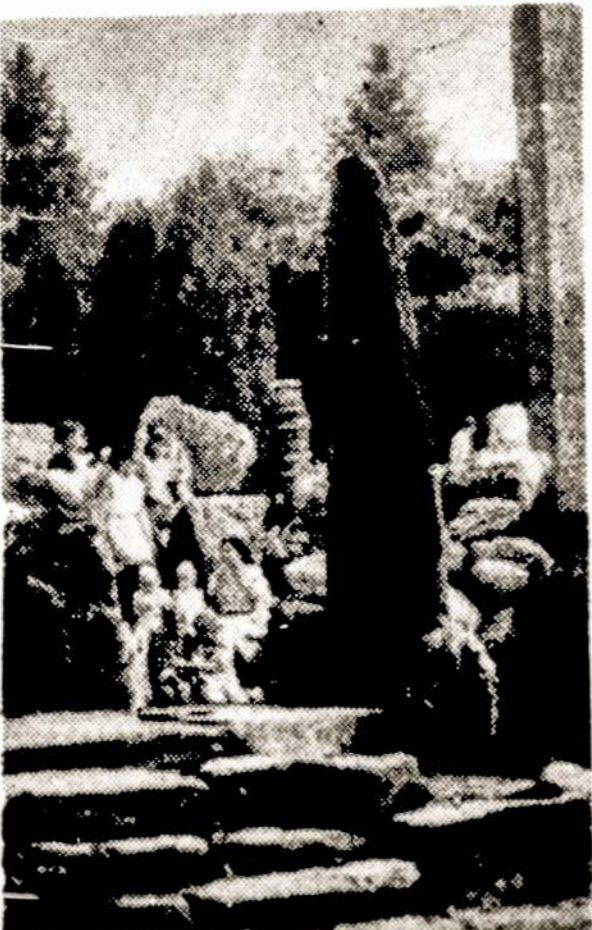
Galima būtų išvardyti tūkstančius lietuvių, kurie pėty į pėty su Rusijos proletariatu, su visų tautybių žmonėmis tada pakilo į kovą už duoną, už žemę, už taiką, už Tarybų valdžią. Lietuvių dalyvavimas bendroje mūsų šalies tautų ir tautybių kovoje už šviesią ateitį yra vienas ryškiausių broliško solidarumo puslapių mūsų tautos istorijoje.

Ne asmeninės naudos, ne pelno ieškojo lietuviai ir vėliau — Pilietinio karo frontuose — Ukrainoje, Pavolgyje, Vidurinės Azijos smėlynuose. Štai legendinės V. Čiapajevio divizijos kovotojas anykštėnas Juozas Džiugas. Ne vieną tūkstantį kilometrų sunkiais karo keliais jis nuėjo su kovų draugais. Didvyriškas persikėlimas per Belajos upę, kovos dėl Ufos, atkaklios kautynės su bal-

Vilnis, 1987 m. lapkričio 12 d.

taisiais kazokais dėl Uralsko, ilgi, alinantys žygiai per sauringas stepas, persekiojant Kaspijos jūros link besitraukiančius baltuosius... Troškulys, ligos, maisto ir šaudmenų stoka nesustabdė raudonarmiečių. 1920 metais J. Džiugo divizija permetama į pietus, į Ukrainą, kovai su lenkų interventais. 1921 metais jis grįžo į Lietuvą padėti seniems tėvams. Vėl teko dirbti buožėms. Juk Lietuvoje jau tvarkėsi „sava“ — Lietuvos buržuazinė valdžia, kuri nesukubėjo dalinti žemę.

Todėl nieko nuostabaus, kad proletarinės vienybės idėjos, kovos už tikrai savą, už liaudies valdžią, viltytis Lietuvoje neužgeso. Daug lietuvių patraukė laimės ieškoti už jūrų marių, bet Spalio revoliucijos ugnis neužslopo J. Džiugo ir daugelio jo bendraminčių širdyse. Lietuva turi priklausyti darbo žmogui, Lietuva negali būti po savo ar svetimio išnaudotojo padu amžinai... Ir tai, kas įvyko Lietuvoje 1940-ųjų metų vasarą, kai Lietuvos liaudis vieningai pasisakė už socialistines savo gyvenimo permainas, buvo logiškas liaudies lūkesčių tęsinys, nes lietuviai 1917 metų Spalio revoliucijoje išėjo didelę politinės kovos mokyklą. Zemačių sūnus

Nedidelį Žemaitijos miestelį Mosešį plačiai garsina unikalus Akmenų muziejus. Pačių netikėčiausių formų ir dydžių akmenų ansambliai; išradingai išdėstyti Bartuvos upės ir dirbtinių tvenkinių pakrantėse, gražiai derinasi su retais medžiais, krūmokšniais, vandens augalais. Dabar Mosėdyje saugoma daugiau kaip 14 tūkstančių ledynmečio riedulių, rastų Žemaitijos laukuose.

B. Aleknavičiaus nuotraukoje Akmenų muziejaus poilsio kampelis.

Tema, verta plėtojimo

Rugpjūčio mėnesį Vilniaus knygynuose pasirodė knyga, kuri, be abejo, sužadins didelį Lietuvos ir išeivijos skaitytojų dėmesį — „Lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimas (ligi 1904 m.)“. Tarybų Lietuvos istorikų veikale, kurio atsakomuoju redaktorium yra žinomas mokslininkas Vytautas Merkys, pirmą sykį taip išsamiai, visapusiškai analizuojamas lietuvių tautinio išsivadavimo judėjimas. Šis praeities reiškinys ir jo vertinimas savaime yra viena jautriausių ir labiausiai mums rūpimų krašto istorijos temų, kuriai šiandieninės Lietuvos santvarkos priešai nuolatos mėgino suteikti aktualų politinį uždavinį. Knygą paruošė grupė mokslininkų — Leonas Mulevičius, Rimantas Vėbra, Vytautas Merkys, Edvardas Vidmantas, o atsakomajam redaktoriui talkino redakcinės kolegijos nariai Alfonsas Eidintas ir Algirdas Gaizutis, o taip pat recenzentai Bronius Genzelis, Mindaugas Tamošiūnas ir Vincentas Žemaitis. Be abejo, ši knyga skatina ir skatina išeivijos spaudoje įvairius politinius-ideologinius ginčus, nes užatlantėje tas, kas pripratęs prie propagandinių stereotipų, būtinai stengsis paneigti ar suniekinti darbą vien dėl to, kad jo autoriai — tarybiniai mokslininkai, besivadovaujantys kita metodika, negu viso kultūrinio darbo šiandieninėje Lietuvoje kritikai. Pavyzdžiui, nenustebsime, jeigu viskas bus suvesta į demagoginę retoriką dėl žodžių „tautinis“ ir „nacionalinis“ vartojimo. Nors galima neabejoti, jog atsiras Amerikoje tautiečių, sugebančių pagarbiai ir dorai pažvelgti į lietuvių tautinio išsivadavimo laikotarpio tyrinėjimus Vilniuje. Tuo labiau jog svetur lietuviškai panašaus pobūdžio ir lygio knygos nėra išleidę ir dėl visai suprantamų priežasčių šitokio darbo neatliks.

Tačiau vienoje srityje, kurią knyga liečia, padirbėti būtų kaip tik emigracijos garbės reikalas. Ką jau bekalbėti apie studijų nacionalinio išsivadavimo Lietuvoje judėjimą, jeigu dar nėra ir nekalbama apie darbą JAV lietuvių vaidmens tame judėjime tema. Kam jau kam, o kaip tik JAV lietuvių istorikams arčiau būtų kai kurie šaltiniai, lengviau pajaučiama dvasia. Galima pagalvoti, kad ir apie kokių nors dokumentų ar raštų rinkinį ta tema, daugiau pasinaudoti senos spaudos komplektais.

Naujojoje Lietuvos istorikų knygoje yra skyrelis, pavadintas: „JAV lietuvių reikšmė nacionalinė savimonei stiprinti“. Jis nedidelis, jį galėtų ir kuris nors emigracinis leidinys persispausdinti, tačiau akivaizdu, jog visoje knygoje emigrantų vaidmeniui skirta kukloka vieta, jog jis buvo vertas didesnio dėmesio. Bet primintinos kai kurios skyrelio autoriaus E. Vidmanto mintys: lietuvių tautos konsolidaciją silpnino prasidėjusi masinė emigracija, Amerikoje santvarka nevaržė lietuvių nacionalinio darbo, tautinė veikla išeivijoje „pastebimai suintensyvėjo atvykus „Aušros“ ir „Varpo“ bendradarbiams, ideologiniai išeivių prieštaravimai skatino ir leidybos darbą, ypatingas vaidmuo žadinant tautinę savimonę tenka laikraščiu „Lietuviškasis balsas“, JAV leidžiama spauda ir literatūra darė poveikį tiek lietuviams išeivijoje, tiek pačioje Lietuvoje ir t. t. Išvada daroma tokia:

„JAV lietuvių visuomeninė kultūrinė veikla, leidyba, spaudos turinys, knygų ir laikraščių gabenimas į Lietuvą rodė nenutrūkusį išeivių ryšį su gimtuoju kraštu, jų

pastangas žadinti nacionalinę savimonę tėvynėje, padėti visam nacionalinio išsivadavimo judėjimui. Pačios lietuvių nacijos konsolidacija palaikė išeivių trauką prie savosios tautos“.

Suprantama, jog šių minčių galima tems pagilinumui pateikti ir daugiau, jų pavyzdžiui, paieškotina ir A. Kučo ar S. Michelsono knygose. Įdomu ir reikalinga būtų aptarti, kaip lietuviai JAV pradėjo suprasti savo priklausomumą ar bendrumą ne tik pagal kilmės vietą, bet ir pagal bendrus tautinius interesus? Koks vaidmuo teko kovai prieš unijines nuotaikas? Kokią išskirtinę reikšmę tautinio sąmoningumo ugdymui išeivijoje turėjo socialistinių idėjų sklindimas ir laisvamanybė? Koks buvo kultūrinis išeivijos pirmumas įvairiose lietuviško meno srityse ir t. t.? Žodžiu, „Lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimo“ knygoje aptarta išeivijos vaidmens ir nuopelnų tema yra verta plėtojimo, o čia jau savaimė prašosi pačių išeivių talka.

Prisiminsiu, jog knygos įvade aptariami ir emigraciniai šaltiniai. V. Merkys rašo apie P. Čepėno knygą, kurios autorius „savo darbą apie lietuvių kovas su carizmo priespauda pateisina nūdienos sovietologijos aktualijomis“, aukštai vertina V. Maciūno indėlį („tyrimai paliko daug vertingos faktografijos“, primena emigracijos išleistas knygas apie žymius tautinio judėjimo veikėjus ir kt. Bet vargu ar buvo galima nepaminėti įdomių, savitų, „kontraversinių“ V. Trumpos raštų.

Drauge primenama, kad poka riometų Tarybų Lietuvos mark sistiniai autoriai teigiamai vertinc tautinio išsivadavimo judėjimą (pvz., R. Šarmaitis 1953 m. rašė, kad pažangiais „nacionalinės laisvės reikalavimais Lietuvos darbo žmonės išreiškė savo pasipriešinimą carinei tautinės priespaudos politikai“). Drauge pripažįstama, jog tarybinė lietuvių istoriografija „dar neturi išsamesnių darbų apie nacionalinio išsivadavimo judėjimą“.

Pabaigai pateiksiu pagrindinių knygos skyrių tematiką: „Lietuvių nacijos susidarymas, jos padėtis ir socialinė struktūra“, „Nacionalinės savimonės plitimas feodalizmo pabaigoje (XVIII a. — 1861 m.)“, „Nacionalinės savimonės raida kapitalizmo laikotarpiu“, „Masinės nacionalinio judėjimo formos. Valstiečių vaidmuo“, „Inteligentijos vaidmuo. Jos idėjinė diferenciacija“, „Nacionalinio judėjimo socialinė-ekonominė ir politinė programa“, „Nacionalinio išsivadavimo judėjimas ir kitų tautų pažangioji visuomenė“, „Proletarinis judėjimas ir nacionalinis klausimas“.

Pabaigos žodyje rašoma: „Lietuvių, kaip engiamos tautos, nacionalinio išsivadavimo judėjimas buvo istoriškai būtinas. Dėl lietuvių tautos nepilnos socialinės struktūros, valstiečių, kaip svarbiausių tautos reprezentantų, masinio dalyvavimo nacionaliniame judėjime jo demokratinė kryptis buvo labai ryški. Tai vienas esmingiausių judėjimo bruožų“.

Žinoma, tokia aktualia ir populiaria tema išleistos knygos tiražas galėjo būti žymiai didesnis (jos išleista 4 000 egzempliorių).

Vytautas Užgrys

Jeigu knyga neverta du kartus skaityti, tai jos iš viso nereikia skaityti.

D. Graniņas

Priešas atskleidžiantis mūsų klaidas, kur kas naudingesnis už draugą, jas slepiantį.

L. Da Vinčis

SPALVOS VILNIAUS PORTRETUI

Vilnius yra įsikūręs vaizdingoje šviesioje aplinkoje. Aplink jį kalnai kalneliai, apaugę gražiais miškais. Atokesni miesto rajonai tiesiog įžengę į juos. Per patį miesto centrą teka antra pagal didumą Lietuvos upė — Neris. Čia pat į ją įteka Vilnia. Vilniaus teritorijoje, kuri užima daugiau kaip 26 tūkst. hektarų, yra nemažai ir ežerų. Bendras atvirų Vilniaus vandens telkinių plotas sudaro bemaž 600 ha. Labai didelę Vilniaus teritorijos dalį užima miško parkai, parkai, skverai, kiti želdiniai. Jiems tenka bemaž trylika su puse tūkstančio hektarų.

Vilnius — senųjų architektūros paminklų miestas. Ypač vaizdingas jo senamiestis. Restauratorių triūso dėka jis pastaraisiais metais gerokai atjaunėjo, tapo jaukus ir mielas.

Visa tai prisiminiau neatsitiktinai. Juk aplinka, kurioje žmogus gyvena, formuoja ir jį patį, jo požiūrį į kultūrą, tos kultūros supratimą, jos poreikį.

Antras ne mažiau svarbus vilniečių gyvenimo faktorius, manyčiau, jų kolektyviškumas, siekiant aukštos miesto estetiškos kultūros, pavyzdingos tvarkos. Tradicijos klostėsi, matyt, nuo pirmųjų pokario miesto tvarkymo talkų. Beje, švara, kaip teigia pasaulio regeję žinovai, būdinga ir kitiems mūsų miestams — Kaunui, Šiauliams, Panevėžiui, Klaipėdai.

Antrasis pasaulinis karas Vilniuje paliko krūvas griuvėsių. 1945 m. pavasarį vilniečiai išėjo į gatves, kad padėtų savo miestui. Po darbo valandų fabrikuose, įstai-gose jie stėjo valyti griuvėsių, tvarkyti miesto. Pavyzdžiui, tų metų vienoje iš gegužės mėnesio sekmadienių talkų dalyvavo 20 tūkst. žmonių. O 1946—1950 metų talkose vilniečiai išdirbo daugiau kaip 6 milijonus valandų.

Vilniuje ir šiandien gyvena daug tų, kurie savo rankomis atstatė karo sugriautą miestą, kurie, pasak rašytojo Juozo Baltušio, iš griuvėsių atkasė, nuvalė kiekvieną jo kampelį. Tad pasakykite, ar po tokio pasiaukojamo triūso savo miesto labai jis vilniečiams netapo dar artimesnis, savesnis, brangesnis? Ar jie gali būti abejingi Vilniaus grožiui, tvarkai, švarai?

Miesto tvarkymo talkos tapo gražia ir prasminga vilniečių tradicija. Kasmet balandžio mėnuo skelbiamas švaros mėnesis. Vieną iš jo šeštadienių vyksta komunistinė šeštadieninė talka. Jos metu studentai, mokyklų, technikumų moksleiviai, pensininkai, namų šeimininkės tvarko miesto teritoriją, sodina medelius, dekoratyvinius krūmus, įrengia gėlynus. Vilniečiai kasmet pavasario ir rudens talkų metu pasodina apie 60 tūkst. medžių ir krūmų. Miesto tvarkymo talkose gyventojai per metus išdirba 4 milijonus valandų.

Norėčiau pažymėti ir tai, kad kiekvienoje miesto įmonėje yra iniciatyvinės grupės, telkiančios žmones tvarkyti savo teritoriją bei miestą. Vilniaus miesto Tarybos vykdomasis komitetas (merija) kasmet skelbia geriausiai tvarkomos ir apželdinamos teritorijos visuomenines apžiūras-konkursus. Tokie konkursai vyksta tarp pramonės, transporto įmonių, tarp butų ūkio valdybų, gydymo-medicinos įstaigų, mokyklų, tarp komunalinių, kooperatinių, žybininių, nuosavų namų. Apžiūros-konkurso nugalėtojai apdovanojami. Apsileidėliai barami. Tokių taip pat atsiranda.

Valant ir tvarkant miesto miškus, parkus, nemažą darbą dirba visuomeninės gamtos apsaugos draugijos skyriai, jos pirminės organizacijos. Žaliuosius plotus padeda prižiūrėti mokyklinių girininkijų „žalieji patruliai“ — moksleiviai.

Žinia, iš to nereikėtų susidaryti nuomonės, kad visas Vilniaus grožis, tvarka, švara remiasi tik mies-

tiečių entuziazmu, jų savanorišku darbu savo miesto labui. Daug dėmesio miesto tvarkymo darbams skiria ir valstybinių organizacijų, tokių, kaip miesto apželdinimo, kelių statybos ir remonto, specializuotos autotransporto įmonės darbuotojai. Jie sodina ir prižiūri miesto želdinius, tvarko aikštes ir skverus, asfaltuoja ir remontuoja gatves, jas šluoja, plauna, laisto. Per metus atliekama šių darbų daugiau kaip už 20 milijonų rublių. Taigi tvarka ir švara ne taip jau pigiai atsieina.

Juozas Kuckallis

IR EILĖRAŠČIŲ PROZA KNYGOJE

„Versmių“ serijos knygos pristatomoms ir senesnioms lietuvių rašytojų, ir atskiras literatūros rūšis. Pirmoji šios serijos knyga — Petro Armino-Trupinėlio „Eilės“ pasirodė 1970 metais. Po to išėjo dar Antano Klemento ir Kajetono Aleknavičiaus knygos, o 1973 m. su Stanislovo Dagilio rinkiniu „Lietuviškas šiuipynis“ šios serijos knygos įgijo savo specifišką išvaizdą. Dabar tokių knygų lentynoje jau dvidešimt leidinių (o nuo pirmosios — dvidešimt trys).

Poezijos biblioteka „Versmės“ rūpinasi specialia redakcinė komisija, kurios pirmininku nuo ketvirtosios knygos yra Justinas Marcinkevičius. Serija ruošiamą moksliškai, akademinio lygio. Dalis tų serijos knygų skirta senųjų mūsų poetų kūrybai: A. Strazdo, A. Vienažindžio, V. Kudirkos, P. Vaičiūčio, M. Gustaičio, S. Valiūno, Z. Gelės ir kitų. Kitos pristato atskiras poezijos rūšis: lietuvių pasakėčia, baladė, sonetas, epigrama ir parodija, pagaliau pati naujausia, šiemetinė knyga — lietuvių eilėraščių proza. Yra ir šios serijos knygų, skirtų atskiriems mūsų poezijos laikotarpiams bei regionams: XIX a. pabaigos—XX a. pradžios revoliucinė demokratinė, o taip pat buvusios Mažosios Lie-

tuvos poezija. Yra ir specifiškų leidinių: „Lietuvių poetikos pradmenys“, kur sutelkta visa, kas buvo rašyta lietuvių poetikos klausimais.

Susipažįstant su „Versmių“ serija, nesunku pastebėti, jog tai savotiška „Lituanistikos biblioteka“ lietuvių poezijoje.

Pastaraisiais metais „Versmių“ rinkiniuose dažniau pasirodo ir užsienyje gyvenančių lietuvių kūryba. Štai paskutiniojoje, šiemet pasirodžiusioje knygoje „Lietuvių eilėraščių proza“, yra ir du poetai, kurie reprezentuojami savo išeišiška kūryba — Henrikas Radauskas ir Alfonsas Nyka-Niliūnas. 1983 m. epigramų ir parodijų leidinyje buvo išspausdinta Antano Gustaičio kūryba.

Soneto knygoje (1985 m.) spausdinama emigraciniai Stasio Santvaro eilėraščiai, taip pat esama svetur atsidūrusių J. Aisčio (Kosus-Aleksandriškio), V. Ališo, H. Radausko kūryba.

O rinkinyje „Aušta rytas, aušta naujas“ apskritai vyrauja senosios lietuvių išeišiškos kūryba — revoliucinė demokratinė XIX a. pabaigos—XX a. pradžios poezija.

Tačiau turbūt ir patys leidėjai sutiks, jog šios rūšies knygose per mažai panaudojama emigracinė

Vilniečių rašytojų memorialinio muziejaus fasadai ir interjero fragmentai.

Ko skuba protestuoti poetas

Lietuvos skaitytojų bibliotekose atsiranda vis naujos ir naujos knygos, kurių autoriai — svetur gyvenantys lietuvių rašytojai. Kas jau išleista, nereikia priminti besidomintiems lietuvių literatūra svetur tautiečiams: tos knygos ir tie autoriai žinomi, daug kartų minėti, dėl jų neretai lūžinėjo polemizuojančių dėl kultūrinio bendravimo su Lietuva „ietys“. Štai pastaraisiais metais tokio dėmesio susilaukė S. Santvaras ir Ant. Gustaitis. Ruošiamos spaudai Vilniuje A. Vaičiūliai, J. Petrėno (P. Tarulio), P. Aisčio knygos, leidžiami V. Krėvės „Dangaus ir žemės sūnūs“. Sudaroma V. Bogutaitės-Keblienės eilėraščių rinktinė. Beje, tarp daugumos šių autorių — tebegyvenantys svetur rašytojai, jų knygos Lietuvoje leidžiamos su jų pačių žinia ir pageidavimu. Taip buvo su S. Santvaru ir Ant. Gustaičiu, kaip ir anksčiau — su M. Katiliškiu, K. Almenu, A. Tuliu, J. Meku, B. Rukša, V. Šlaitu ir kitais, taip yra ir su A. Vaičiūliai, V. Bogutaite.

Bet jeigu norime šį gerą leidybinių darbų tęsti, reikia turėti daugiau rankraščių. Galima pasakyti, jog norinčių Lietuvoje išleisti savo knygas užsienio lietuvių rašytojų pakanka. Todėl įvairiausių

leidėjų pokalbiuose, atsakymuose į skaitytojų laiškus ir kitomis progomis dažnai dalijamasi mintimis, kuriuos išeišiškos autorius dar norėtų Lietuvoje išleisti „Vaga“ ar „Vyturys“. Taip atsitiko ir per svečių iš JAV pokalbį su Lietuvos kultūrininkais „Gimtojo krašto“ redakcijoje. Atrodė, kas gi čia blogo, jei minimi emigracijos autoriai, kuriuos norėtų leidyklos pasiūlyti Lietuvos skaitytojams.

Bet pasirodo, jog svetur vis dar pasitaiko rašytojų, kurie nenori būti spausdinami Vilniuje. Šitaip, pavyzdžiui, dramatiuoja galimybę išleisti Lietuvoje savo kūrybą B. Brazdžionis, tuo reikalu ne kartą kalbėjęs per radiją. O po minėto pasikalbėjimo „Gimtajame krašte“ piktus kaltinimus Lietuvos leidybų adresu laikraestyje „Draugas“ išspausdino K. Bradūnas: kaip, girdi, be jo žinios norima leisti poeto kūrybą Vilniuje, su juo niekas nesitarė, tai labai netiška, tai jį papiktino ir t. t. Šį protestą perdavė ir užjūrinis „bal-

sa“. Bet ko skuba protestuoti K. Bradūnas? Juk jo knygos dar niekas neleidžia. Jis, jeigu taip atidžiai skaito Lietuvos spaudą, gerai žino, jog be autoriaus žinios neleidžiama Lietuvoje nė viena knyga. Tačiau kodėl negalima pareikšti noro, kad Lietuvos skaitytojas turėtų ir tokio gero poeto, kaip K. Bradūnas, knygos? Pageidauti tai dar nereiškia leisti. Todėl be reikalo karščiuojasi poetas, be reikalo skuba siūsti naujus pasmerkimus Vilniaus linkui, mokyti moralės ir etikos. Juk Lietuvos leidyklos turi ką spausdinti iš išeišiškos kūrybos jos autoriams pageidaujant. S. J.

Šiauliuose įvyko tradicinė liaudies meno mugė. Į ją suvažiavo audėjos, puodžiai, medžio drožėjai. Rudens gėrybes kvietė pirkti sodininkai, daržininkai, bitininkai.

Vilnius, 1987 m. lapkričio 12 d.

Vytautas Užgiris

PAŽANGIEČIŲ VEIKLA PLAČIAI ŽINOMA LIETUVOJE

Praėjusią vasarą Vilniuje sutikau du jaunuolius iš JAV — lietuvių kalbos kursų Vilniaus universitete lankytojus. Tai nieko nuostabaus — kasmet į Universitetą atvažiuoja 15–20 žmonių iš užsienio šalių pasisvečiuoti tėvų arba senelių gimtinėje ir pasimokyti gimtosios kalbos. Man susitikimas buvo neįprastas ir malonus tuo, kad prieš 10–12 metų, dirbdamas TSRS pasiuntinybėje Vašingtone, aš išdaviau vizas vykstančioms į tuos pačius lietuvių kursus tų jaunuolių motinoms. Dabar kursus Universitete lanko nauja jaunų lietuvių kilmės amerikiečių karta. Ir ne tik kursais. Vien šįmet Lietuvą aplankė arti 2000 tautiečių iš JAV, atvykstančių čia su turistinėmis grupėmis arba giminių bei pažįstamų kvietimu. Šis turistų srautas nemažėja, bet, atvirkščiai, kasmet auga. Gimtinės trauka veikia ne tik tą išeivių kartą, kuri pati išvažiavo iš Lietuvos, trauka veikia ir jų vaikus bei anūkus.

Į Lietuvą kasmet atvažiuoja nemažai „Vilnies“ bei „Laisvės“ skaitytojų ir leidėjų, žmonių, daugelį dešimtmečių dirbusių ir tebedirbančių pažangiaame JAV judėjime. Šie tautiečiai mums ypač artimi, nes jie, būdami Amerikos piliečiai ir savo šalies patriotai, visą laiką pasiliko ištikimi ir savo Tėvynei — Lietuvai. Jie buvo ištikimi ir sunkiais karo bei pokario metais, nepabūgo kaltinimų ir persekiojimų šaltojo karo metais — nežiūrint į Amerikos vidaus arba tarptautinius svyravimus, jie visa širdimi su žeme, kurioje gimė, su jos žmonėmis, su jų rūpesčiais ir džiaugsmais.

Lietuvoje daug daroma, kad pažangių tautiečių veikla, jų rašytą, publicistų, visuomenės veikėjų palikimas būtų įvertintas, paskelbtas ir pristatytas tėvų žemėje. Šiuose baruose sėkmingai darbuojasi tokie pažįstami ir žinomi išeivijai mokslininkai — Vilniaus universiteto ir Pedagoginio instituto darbuotojai L. Petkevičienė, B. Raguotis, L. Kapočius. Daug daro šioje srityje žurnalistai V. Kazakevičius, A. Laurinčiukas, J. Lukoševičius, S. Krivickas, V. Kavaliauskas. Šių žmonių, o taip pat

Lietuvos leidėjų dėka gerai pristatytas žymaus išeivijos rašytojo Rojaus Mizaros literatūrinis palikimas. Nuo 1955 metų iki šiol Vilniuje išėjo dešimt R. Mizaros knygų bendru daugiau kaip 100 tūkstančių egzempliorių tiražu. Trimis knygomis pristatytas gimtinėje Algirdas Margeris. „Vagos“ ir „Minties“ leidyklos išleido Vinco Andrulio, Margaritos Kaul-Kavaliauskaitės, Ksaveros Karosienės, Albino Mockaus, Leono Joniko, Julijaus Kaupo ir kitų auto-

Rimgaudas Mališauskas

rių knygas. Kas nežino Lietuvoje Antano Bimbos arba Stasio Jokubkos vardų. Be jau išleistų jų knygų, dar šiais metais mūsų knygynuose pasirodys S. Jokubkos knyga „Iš mano gyvenimo knygos“. „Minties“ leidykla ruošia A. Bimbos mokslinio ir publicistinio palikimo dvitomį.

Daugiašakė, įvairiapusė, švietėjiška ir organizacinė išeivių iš Lietuvos — pažangaus JAV judėjimo dalyvių veikla, jų nuoseklūs ir pastovūs ryšiai su Tėvyne — Lietuva. Tai dar ne viena būsimos studijos ir ne viena lietuviškos knygos tema.

Rimgaudas Mališauskas
LTSR valstybinio leidyklų, poligrafijos ir knygų preloje reikalų komiteto pirmininko pavaduotojas

Visuomet kartu

Tarybų šalyje ir plačiai pasaulyje reikšmingai paminimas Spalio Didžiosios socialistinės revoliucijos septyniadesimtmetis. Esu senas „Vilnies“ ir „Laisvės“ skaitytojas, jų draugas, gerbiu ir didžiuojuosi užsienio lietuvių pažangiųjų veikla. Todėl ir šios didelės šventės proga noriu nuoširdžiai palinkėti jų redaktoriams, bendradarbiams, platintojams ir skaitytojams, visiems pažangiems sėkmės ir ištvermės, ilgų ir prasmingų gyvenimo metų.

Per pastaruosius septyniadesimt metų JAV užsidarė tūkstančiai didelių ir mažų laikraščių. Vieni iš jų bankrotavo, kiti tiesiog išėjo iš mados, neatitiko laiko dvasios ir skaitytojų skonių. „Vilnis“ ir „Laisvė“ ištvėrė sunkiausius makartizmo siutėjimo laikus, reakcijos bandymus sunaikinti pažangiuosius laikraščius, fiziškai susidoroti su jo bendradarbiais.

„Vilnies“ ir „Laisvės“ laikraščiams negresia bankrotas, nėra pavojaus pasenti, nes jis visada buvo ir yra pažangiųjų idėjų skleidėjas, kovotojas už geresnę ateitį, už taiką, už taikų tautų bendradarbiavimą, už ryšius su savo gimtuoju kraštu. Šios idėjos niekada nesensta, jos buvo ir visada bus aktualios.

Vilnis, 1987 m. lapkričio 12 d.

Vytautas Zenkevičius

Pažangusis judėjimas, pažangiųjų spauda JAV yra tikrai unikalus reiškinys. Ne iš gero gyvenimo, ne nuotykių ieškoti mūsų seneliai, tėvai išvyko už okeano. Svetimoje šalyje, sunkiose sąlygose jie galėjo iširti be pėdsakų amerikoniškame katile, kaip atsitiko su daugeliu emigrantų.

Tačiau mažamoksliai, buvę užguiti samdiniai, neturtingų valstiečių, darbininkų vaikai, dirbdami sunkiausių darbų anglies kasyklose, Čikagos skerdyklose, automo-

LINKIME SĖKMĖS

Šiais metais laikraštis „Tiesa“ atšventė savo 70 metų jubiliejų. Tai buvo gražus įvykis Tarybų Lietuvos žurnalistų gyvenime. Mes didžiuojamės, kad „Tiesos“ laikraštis gimė Spalio revoliucijos išvakarėse, kad jis kvietė savo skaitytojus į kovą už socialinę teisybę, žmonių laisvę ir laimę.

Šiandien „Tiesa“ spausdinama beveik trečdaliu milijono tiražu. Laikraštis nukeliauja į visus kontinentus. Iš viso pasaulio šalių mes gauname laiškus. Iš „Tiesos“ tautiečiai, gyvendami toli nuo tėvų žemės, sužino kas naujo Lietuvoje.

Naujo ir gero mūsų šalyje tikrai daug. Apie tai malonu pranešti visiems. Lietuvoje leidžiama beveik pusantro šimto laikraščių ir žurnalų. Visi jie turi savo istoriją ir šią dieną.

Mes džiaugiamės, kad Amerikos kontinente taip pat leidžiami pažangūs lietuvių laikraščiai, kuriuose pasakojama teisybė apie Tarybų Lietuvą.

Leiskite Spalio švenčių 70-mečio proga pasveikinti „Laisvės“ ir „Vilnies“ laikraščių redaktorius, leidėjus ir skaitytojus.

Sėkmės jiems gyvenime, darbe, kūryboje. Albertas Laurinčiukas Lietuvos TSR žurnalistų sąjungos valdybos pirmininkas

Gerbiamoji redakcija!

Leiskite per Jūsų laikraštį nuoširdžiai pasveikinti Jūsų bendradarbius, skaitytojus, rėmėjus, visus pažangiųjų ypatinga proga: SPALIO REVOLIUCIJOS 70-MEČIO SUKAKTIES PROGA.

Tą darau viso mūsų kolektyvo — Tarybų Lietuvos radijo laidų užsieniui vyriausios redakcijos — vardu.

Mes gerai žinome, kaip pažangūs jūsų krašto, viso pasaulio lietuviai rėmė Spalio revoliuciją.

Puikiai žinome ir tai, kokį didžiulį darbą atliko ir atlieka Jūsų laikraštis, skleidžiant tiesą apie Spalį, propaguojant jo idėjas ir atkertant jo priešams.

Esu laimingas, prisimindamas tas nuoširdžias, įdomias ir labai prasmingas Spalio šventes, kurias teko sutikti Jūsų tarpe.

Jonas Lukoševičius

bilių gamybose, nepalūžo dvasiškai. Jie būrėsi į choras, steigė pažangias organizacijas, leido laikraščius, knygas, siekė mokslo, sukūrė savitą kultūrą. Kame slypi to neregėto gyvybingumo šaknys? Dešinieji, reakcingai nusiteikę emigrantai daug šūkauja apie Tėvynės meilę, kaip pagrindinį stiprybės ramsį. Tačiau tarp jų amerikonzacijos procesas vyksta nepaprastai greitai. Priežastis aiški — negalima tuo pačiu metu mylėti ir nekęsti Tėvynės, ją galima tik mylėti.

Pažangaus judėjimo gyvybiškumo šaknys slypi jų meilėje savo gimtajam kraštui, ne dvarams, fabrikoms, šiloms valdininkų vietoms, paliktoms Lietuvoje, o savo gimtinei, už kurios šviesią ateitį jie svetimoje šalyje daug dešimtmečių kovoja. Lietuvių tauta niekada nepamirš savo draugų pažangiųjų, kurie rėmė mus fašistinės diktatūros, rūsčiais karo metais, buvo kartu su mumis atstatant sugriautą kraštą, statant socializmą, kovojant už taikos išsaugojimą, už nusiginklavimą.

Mūsų jaunoji karta skaitys apie Jūsų pažangų judėjimą, studijos ir žinos Jūsų darbus, mokyšis iš jų, nes Jūsų judėjimo istorija yra mūsų istorijos dalis.

Su Didžiojo Spalio socialistinės revoliucijos švente, brangūs draugai. Ir savo gražiausiose šventėse — dabar ir visuomet būkime kartu.

Vytautas Zenkevičius LTSR užsienio reikalų ministras

LANKĖSI LIETUVOJE

Uolūs „Vilnies“ skaitytojai kaliforniečiai, plačiai žinomi ir čekiečiams, ypač čia gimusiai ir augusiai kartai, Chester Kent ir jo žmona Sofia šiemet vėl buvo nuvykę į Lietuvą pasisvečiuoti pas gimines, susitikti su kai kuriais pažįstamais, kurių praeitą kartą įsigijo nemažai.

Kaip praeitą kartą, taip ir šį, viešnagė abu patenkinti. Truputį nemalonumų buvę nukeliaujant. Vyko per Jugoslavijos Belgradą. Nekalbant apie kai kurią netvarką, dingo ir jų lagaminas su suvenyrais, skirtais giminiams.

Kaip jie sako, ilgose kelionėse tokių dalykų pasitaiko. Julius

STAPTELĖJO IR „VILNYJE“

Gyvenantis Pensacola, Floridoje, „Vilnies“ skaitytojas ir dosnus rėmėjas Felix Beadalis su dukra Felicia buvo atvykę į Čikagą aplankyti Lietuvių Tautinės kapinės savo tėvo kapą. Ta proga, kaip ir visuomet, staptelėjo „Vilnyje“. Atsinaujino prenumeratą ir paikio laikraščiu \$85 aukų.

Tą dieną laikraščio įstaigoje buvo nedarbo diena, tebedėjo administracijos raštinėje Antanas Litvinas. Antanas svečiams papasakojo apie laikraščiu gyvoti sunkumus, padėkojo už auką.

Svečiai linkėjo, kad laikraštis gyvuotų kuo ilgiausius metus. A. L.

VEIDU Į GYVENIMĄ

Šiandien kaimui greta agronomo, zootechniko, inžinieriaus, architekto reikalingas ir dailininkas.

Labai džiaugiuosi, jog dabar tai gatvėje sutinku girtą žmogų.

Mūsų dailininkai kuria daug drabužių modelių, taip pat jaunimui. Juos tvirtina modelių meno taryba, į kurią įeina daugiausia vidutinio ar vyresnio amžiaus žmonės, ne visada toleruojantys jaunimo skonį. Manau, kad jaunimui skirtus modelius turėtų atrinkti taip pat jauni žmonės. Galbūt tikslinga įkurti atskirą meno tarybą.

Daugiau kaip 35 metus komunistė Militina Gandurina atidavė pedagoginiam darbui. Ji išaugino, išauklėjo, pastatė ant kojų abu sūnus ir dar priėmė į savo šeimą ir išaugino du našlaičius... Mokykloje, kurioje ji dirbo, M. Gandurina įrengė istorijos kampeį „Kretinga, 1940–1941 metai“, toliau renka žinias apie tas dienas, apie mūsų miestą.

Iš Šiaulių rajono „Gegužės 9-osios“ kolūkio žemdirbių užmojų... „Kompleksiškai sutvarkyti gyvenvietę. Šį penkmetį kasmet joje pastatyti po 7–8 sodybinio tipo gyvenamuosius namus. Atiduosime naudoti ambulatoriją, pastatysime prekybinį kompleksą, butinio aptarnavimo paviljoną, teiksime reikiamą paramą kolūkiečių asmeniniam pagalbiniam ūkiui“.

Partija ištikima lenininiams nacionalinės politikos principams. Kūrybiškai naudoti juos naujomis sąlygomis, parodyti kuo didžiausią atidumą ir principingumą nacionalinių santykių srityje — reikšminga prisidėti prie mūsų valstybės, visų TSRS tautų broliškos draugystės stiprinimo.

Iš Tarybų Lietuvos spaudos

EXTRA

Vežant laikraštį į spaustuvių gamvome žinią, kad spalio 27 dieną Vašingtonan į TSRS ambasadą atvyko lietuvių paslaugoms nuolatini dirbti Tarybų Lietuvos konsulas Valdas Končas.

Sekančioje laidoje parašysim plačiau.
Red.

KULTŪRIEČIŲ ŽINIAI

Amerikos Lietuvių Moterų Kultūros draugijos pirmininkė Antoinette Vaitkienė sako, jog draugiją užgulė sunkios bėdos. Nares vis labiau spaudžia amžiaus metų našta, sekretorė Julija Marazienė sunkiai serga, o pagal ankstesnį susitarimą turi vykti vadinama Christmas Party restorane, darbuotojų kolektyvas susilpnėjęs taip, kad praeitą kartą į susirinkimą neatėjo tik kelios moterys.

Tapo nutarta šaukti visuotinį narių susirinkimą lapkričio 17 d. "Vilnius" salėje. Susirinkimo pradžia 12 val. dieną. Kaip paprastai, pirm prasidedant susirinkimo rutinai bus kolektyviniai pietūs.

Draugijos pirmininkė A. Vaitkienė nuoširdžiai kviečia visas nares susirinkti kuo gausiausia pasitarti dėl draugijoje kilusių sunkumų.
Nellie De Schaaf

Tarp draugų ieškok tu, kurie daugiau už tave išmano.

R. Šumanas

ATSVENTĖ JUBILIEJŲ IR MIRĖ

Praeitoje "Vilnius" laidoje tilpo žinutė, kad LDS Monarchs kuopos aktyviam bowlininkui (kėglininkui) Russ Swansonui ir jo žmonai sūnus Randy ir marti Cathy buvo suauošę 45 metų ženybinio gyvenimo minėjimą. Minėjimas vyko pakilia nuotaika, jubiliatų draugai linkėjo jiems ilgiausių metų.

Bet štai! Vos praėjus savaitei jubiliatas Russ Swanson mirė. Užmušė jį širdies priepuolis ir lapkričio 2 dieną buvo palaidotas Rosehill kapinėse.

Velionis giliame nuliūdime paliko žmoną Jeanne, sūnų, marčią, jų šeimą bei kitus gimines ir pažįstamus.
J. U.

VOS PRADEJĖS GYVENTI VARGIAI BESUGYS

LDS 53 kuopos sekretorės Marytės Urbikienės antros eilės pusbroliis N. Snyder vos peržengęs 50 metų, bet jau daugiau kaip 19 mėnesių paliegėlių priežiūros namuose (nursing home) neatsikelia iš lovos. Jį turi suėmus katastrofiška liga, prasidėjusi galvos smegenų paralyžiumi.

Vargsta šeima, o ypač didelį širdies skausmą pergyvena motina, kasdien prie gulintio lovoje sūnaus budi nuo ryto iki vakaro, laukdama, gal atsigaus. Blogiausia yra, kad sveikatos apdrauda sergančiam baigia išsibaigti. Ir kur šeima turės jį dėti!?
X.

SUNEGALAVO J. FEIZA

Buvęs "Vilnius" ekspeditorius ir saviveiklininkų Lakštučių lakštingala John Feiza sunkiai sunegalavo. Nuo seniai jį kamuoja ne-labasis artritas ir susiję sveikatos susilpnėjimai II Pasaulinio karo metu Tolimuose rytuose, šį kartą rimtai sunegalavo ir pasidavė sveikatos ištyrimams į karo veteranų ligoninę Hines. Rašant šią žinią, kokie rezultatai tyrimų neteko sužinoti.

J. Feiza ramaus būdo žmogus, paslaugus, gyvena vienas Ciceroje.
Ant.

KLaidos PATAISYMAS

Praeitoje laikraščio laidoje po antrašte "Trumpi pranešimai" buvo parašyta, kad į Monarchs ruošiamą tradicinę Christmas Party pietūs reikia užsisakyti iki spalio 23 dienos pas Anne Krisiken telefonu 971-8569 ar laišku 1252 Williamport Dr., Wesmont, IL 60559, o turėjo būti, kad pietūs reikia užsisakyti iki lapkričio 23 dienos.
Red.

TARPE MŪŠŲ

Gavau pranešimą, kad spalio 17 dieną Hot Springs, Ark., mirė savo laiku plačiai žinoma čekagiečiams Minnie Yuden motina Nellie Cere, sulaukusi 88 metų. Plačiau apie velionę parašysiu vėliau.

Nors dar tebėra sunkus ligonis, Julija Marazienė iš ligoninės grįžo namo, kur ją slaugo jos seserėčia, atvykusi iš Floridos. Antoinette Vaitkienė su Pranu dažnai Juliją lankę sako, jog ligonė sunkiai gali kalbėti ir jaučiasi negerai. Jos adresas: Julia Marazas, 3524 S. Lowe Ave., Chicago, IL 60609. Telefonas YA 7-4725.

Antoinettės ir Frank Vaitkų antra anūkė ištekėjo. Abu Vaitkai džiaugiasi, kad mato išeinantį savistovų gyvenimą dukters dukras. Po vestuvių jaunieji medaus mėnesiui išvyko į Jamaiką.

Po Humboldt Park salėje vykusio spalio 18 d. koncerto, abu su Lou buvome nuvykę aplankyti Albertinos Jakienės, Monticello senų žmonių priežiūros namuose (nursing home). Radom ją kaip tik pietaujant, žvalią ir linksmą. Džiaugėsi Albertina, kad turi savo draugės Zilinskienės sūnų Bobby, kuris ją lanko ir rūpinasi ja. Girdi, jis man kaip tikras sūnus.

Amerikos Lietuvių Moterų Kultūros draugijos narė, gyvenanti Ciceroje, Frances Rimša sunkiai susižeidė — nulaužė hip kaulą. Ją prižiūri namuose duktė. Dažnai ją lanko Nellie Dočkienė. Linkiu Frances Rimšai greitai pasveikti.
Nellie De Schaaf

CHICAGO, ILL.

MIRUS ELIZABETH BATUTIS

Reiškiame gilią užuojautą velionės sūnui Mat, marčiai Albinai, anūkams, proanūkiams, pro-proanūkiui, giminėms čia Amerikoje ir Lietuvoje.

Liūdime ir mes drauge su visais.

J. ir M. URBİKAS
L. ir N. DE SCHAAF
A. ir V. URBİKAS
A. ir S. J. JOKUBKA

SAN DIEGO, CALIF.

MIRUS BRONIUI GELGOTUI

Reiškiu gilią užuojautą velionės sūnui Ron ir dukrai Barbara, gyvenantiems Nevadoje, broliui Jonui ir seseriai Uršulei, gyvenantiems Brooklyn, N.Y., seseriai Adelei, gyvenančiai Baltimore, Md., ir jų šeimoms, giminėms Lietuvoje bei draugams čia Amerikoje.

JOHN PATECKAS

SAN DIEGO, CALIF.

MIRUS BRONIUI GELGOTUI

Reiškiu gilią užuojautą velionės sūnui Ron ir dukrai Barbara, gyvenantiems Nevadoje, broliui Jonui ir seseriai Uršulei, gyvenantiems Brooklyn, N.Y., seseriai Adelei, gyvenančiai Baltimore, Md., ir jų šeimoms, giminėms Lietuvoje bei draugams čia Amerikoje.

AL PATECKAS

CHICAGO, ILL.

Mirus Marcelle Wassel-Vasiliauskienei

Reiškiame gilią užuojautą jos dukrai Frances ir jos vyrui Edward Jordan, taipgi giminėms, draugams bei pažįstamiems.

Liūdime drauge su visais.

CHESTER ir SOPHIE KENT
Downey, Calif.

CHICAGO, ILLINOIS

Mirus Marcelle Wassel-Vasiliauskienei

Reiškiame gilią užuojautą dukrai Frances ir jos vyrui Edward Jordan, taipgi giminėms, draugams bei pažįstamiems.

Liūdime drauge su visais.

ALICE PAULIUKAS
A. DOČKIENĖ
FRANCES RIMDŽIUS
A. ir V. URBİKAS
Mrs. ir Mr. A. CHAPAS

LIŪDNAS PRANEŠIMAS

Spalio 1 d. mirė Elizabeta Batutis, po tėvais Linionis, sulaukusi 93 metų. Gimusi Lietuvoje, Marijampolėje. Palaidota Lietuvių Tautinėse kapinėse spalio 5 dieną. Amerikoje išgyveno 77 metus.

Paliko dideliame nuliūdime sūnų Motiejų, marčią Albiną, anūkę Keidukę Kramarczyk, jos vyrą Jerry, tris proanūkius: Michael, Paul ir Lori-Ann, anūką Charles Batus (Batutis), keturis proanūkius: James, Christopher, Shawna ir Kevin, proanūkio Michael žmoną Son ir pro-proanūkį Joshua.

Batučio brolio vaikus, gyvenančius Rockford, Ill., Alton, Ill., ir Phoenix, Ariz., pusseserės vaikus, gyvenančius Čikagoje, Springfield, Ill., Lietuvoje sesers vaikus Viktoriją, Saliamatę, Kastą, Justinę, Petrą ir Klemensą.

Tu, sūneli, mano kapą
Žolynėliais apkaišysi,
Tarpe rožių ir lelijų
Man paminklą pastatysi.

Nieko kito aš nenoriu,
Tik lelijos, kad žydėtų,
Kas pavasario rytelį
Kad paukšteliai čiulbėtų.

Tos lelijos — tai paveikslas,
Kurias gyvas numylėjau,
Nors paukštelių dainelių
Aš dainuoti nemokėjau.

Mes tavęs, mūsų brangiausia, niekuomet neužmiršime. Tu pas mus jau nebesugrįši, bet mes anksčiau ar vėliau pas tave nueisime.

Tebūna Tau lengva ši žemelė.

Sūnus, marti, anūikai, proanūkiai
ir kiti giminės